

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА АРХІТЕКТУРИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до магістерської роботи
рівня вищої освіти «Магістр»

на тему: «Планування просторового розвитку Великогаївської об'єднаної територіальної громади з розробленням генерального плану с. Товстолуг Тернопільського р-ну Тернопільської обл.»

Виконав:
студент VI курсу, групи Арх - 62
спеціальності
191 «Архітектура та містобудування»

Дзюбак Анна Марія Богданівна
(прізвище та ініціали)

Керівник Березовецька Ірина Андріївна
(прізвище та ініціали)

Консультанти з розділів:

Науково-дослідний _____ *Березовецька І.А.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Охорона навколишнього _____
середовища (підпис) *Панас Н.Є.*
(прізвище та ініціали)

Дубляни - 2024 рік

**ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

Факультет будівництва та архітектури
Кафедра архітектури
Рівень вищої освіти «Магістр»
Спеціальність 191 «Архітектура та містобудування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
“24” лютого 2023 року

ЗАВДАННЯ

на магістерську роботу

студентці

Дзюбак Анна Марія Богданівна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи «Планування просторового розвитку Великогаївської об'єднаної територіальної громади з розробленням генерального плану с. Товстолуг Тернопільського р-ну Тернопільської обл.»

керівник роботи

Березовецька Ірина Андріївна, к.арх., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом університету від “17” лютого 2023 року № 32 / к-с

2. Строк подання студентом роботи: *22 січня 2024 року*

3. Вихідні дані до роботи:

містобудівні схеми Тернопільської області, Великогаївської об'єднаної територіальної громади, ілюстративні матеріали наукової літератури та інтернет-ресурсів, авторські фото архітектурних об'єктів, замальовки, обмірні креслення

4. Зміст пояснювальної записки:

Реферат

Зміст

Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, методика дослідження).

1. Стан проблеми, огляд літератури;

2. Комплексне дослідження принципів формування просторового планування території ОТГ.

2.1. Зарубіжний досвід формування.

2.2. Вітчизняний досвід формування.

2.3. Чинники, які впливають на розвиток просторового планування території.

2.4. Особливості просторового планування території.

3. Проектні пропозиції;

4. Охорона навколишнього середовища.

Висновки та пропозиції

Список використаних джерел

5. Перелік графічного матеріалу:

архітектурно-ілюстративні матеріали з дослідження задекларованої проблеми вітчизняного та зарубіжного досвіду, проектні пропозиції просторового планування території Великогаївської ОТГ Тернопільського р-ну Тернопільської обл., генерального плану с. Товстолуг.

6. Консультанти розділів проекту

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Березовецька І.А., доцент		
2	Березовецька І.А., доцент		
3	Березовецька І.А., доцент		
4	Панас Н.Є., доцент		

7. Дата видачі завдання

24 лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту	Строк виконання етапів проекту	Виконання
1	Збір та опрацювання матеріалів для виконання магістерської роботи	28.03.23	
2	Підготовка та написання розділу з комплексного дослідження задекларованої проблеми	12.06.23	
3	Виконання ілюстративних та архітектурно-планувальних креслень	24.08.23	
4	Виконання проектних пропозицій	18.10.22	
5	Виконання розділу з охорони навколишнього середовища	20.11.23	
6	Оформлення ілюстративного матеріалу та пояснювальної записки	22.01.24	

Студент _____
(підпис)

Дзюбак А. М. Б.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Березовецька І. А.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Планування просторового розвитку Великогаївської об'єднаної територіальної громади з розробленням генерального плану с. Товстолуг Тернопільського р-ну Тернопільської обл.» Дзюбак А.М.Б. Кваліфікаційна робота. Кафедра архітектури. Львівський національний університет природокористування, 2024.

76 с. текстової частини, 11 рисунків, 7 таблиць, 44 літературних джерел.

Розглянуто поняття просторового планування в Україні, проаналізовано досвід 2-х європейських країн, а саме Німеччини та Польщі, їхню законодавчу базу та історичне формування просторового планування. Розглянуто основні переваги розміщення Великогаївської громади Тернопільської області, освітній та медичний потенціал, кількісний склад та вікову структуру населення громади, проаналізовано планувальні осі громади та планувальні вузли, проаналізовано ландшафтний план території громади, транспортну мережу та обмеження у використанні земель на території громади, сюди відносять санітарно-захисні зони, прибережні захисні смуги, проаналізовано мережу закладів для обслуговування населення на території громади. Викладено зміст проектних пропозицій генерального плану села Товстолуг Великогаївської громади Тернопільської області.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1.СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	8
2.КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОТГ	15
2.1 Зарубіжний досвід формування.....	16
2.2 Вітчизняний досвід формування	28
2.3 Чинники, які впливають на розвиток просторового планування.....	30
2.4 Особливості просторового планування території.....	45
3.ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ	57
4.ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	65
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:	73

ВСТУП

Актуальність теми просторового планування зумовлена реформами децентралізації управління в Україні, що зумовило зміни в адміністративному поділі районів на об'єднані територіальні громади. Це призводить до зміцнення місцевих органів самоврядування і їх ролі в плануванні майбутнього кожної громади, в тому числі і просторовому плануванні. Запровадження просторового планування на місцях заставляє громади по новому подивитись на спосіб використання земель. Запровадження комплексних планів просторового розвитку з розробленням генеральних планів кожного населеного пункту громади підвищує прозорість в отриманні містобудівної документації чим зменшує корупцію в містобудівній сфері.

Мета: дослідити просторове планування Великогаївської громади з розробленням генерального плану села Товстолуг Великогаївської ОТГ Тернопільської області.

Завдання:

- проаналізувати закордонний досвід просторового планування в країнах Європи, на прикладі Німеччини та Польщі;
- вивчити законодавчі рішення просторового планування в Україні;
- проаналізувати переваги розміщення Великогаївської громади в просторовому розміщенні Тернопільської області;
- проаналізувати розміщення освітніх і медичних закладів Великогаївської громади;
- проаналізувати транспортну мобільність Великогаївської громади;
- проаналізувати ландшафтне планування території Великогаївської громади;
- проаналізувати планувальний каркас і систему розселення в Великогаївській громаді;
- проаналізувати обмеження у використанні земель Великогаївської громади;
- розроблення генерального плану села Товстолуг Великогаївської ОТГ Тернопільської області.

Об'єкт дослідження: просторово-планувальна організація Великогаївської громади.

Предмет дослідження: процеси і фактори формотворення просторового планування в межах Великогаївської громади та села Товстолуг, Великогаївської громади.

Методика дослідження: збір даних, інформації, статистики, узагальнення, аналіз, метод обробки літературних джерел, картографічний метод.

Практичне значення отриманих результатів: може використовуватись при розробленні комплексного плану просторового розвитку на Великогаївську ОТГ Тернопільської області, генеральний план можна застосовувати при розробленні детальних планів на території села.

РОЗДІЛ 1

СТАН ПРОБЛЕМИ, ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність розвитку територіально-просторового планування землекористування в Україні обумовлена зростаючою світовою тенденцією до прихильності до сталого розвитку та збільшеним інтересом до управління земельними ресурсами та територіальним розвитком. Рациональна організація системи територіально-просторового планування сприяє соціально-економічному розвитку відповідних територій, зокрема об'єднаних територіальних громад, та сприяє підвищенню якості життя населення. У сучасній Україні особливу вагу мають розробки в галузі комплексного управління розвитком землекористування та територій, а також оптимальної організації простору для життя. Проте територіально-просторовий аспект розвитку країни недостатньо враховується при ухваленні державних рішень в сфері регіональної та місцевої політики. З урахуванням процесів удосконалення законодавства та зростання ролі органів місцевого самоврядування в Україні відкривається можливість коригування системи територіально-просторового планування з метою підвищення його ефективності [1].

Серед вітчизняних науковців питання просторового планування досліджували: Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Зокрема нещодавно було видано навчальний посібник за редакцією професора Третяка А.М. «Територіально-просторове планування землекористування» в якій висвітлено питання законодавчого забезпечення територіально-просторового планування розвитку землекористування в Україні. У роботі сформульовано поняття та сутність територіально-просторового планування землекористування, а також розглянуто формування сталого (збалансованого) землекористування. Висвітлено методологічні засади цього виду планування, а також виявлено тенденції у сфері територіально-просторового планування землекористування. Зокрема, в статті детально описано систему територіально-просторового планування в деяких країнах ЄС, таких як Швеція, Німеччина, Нідерланди та Фінляндія. Аналіз проведено з врахуванням класифікації систем територіально-просторового планування.

Серед Європейських дослідників варто відмітити Ерблін Беріша, Джанкарло Котелла, Умберто Жанін Ріволін, Еліс Соллі, і їх роботу «Системи просторового управління та планування в громадському контролі просторового розвитку: європейська типологія (Spatial governance and planning systems in the public control of spatial development: a European typology)»

У дослідженні проаналізували 30 років порівняльних досліджень, особливо в Європі, показали неоднорідність цих «інституційних технологій». Цей внесок ґрунтується на матеріалах нещодавно завершеного дослідницького проекту ESPON COMPASS, щоб запропонувати європейську типологію спроможності органів державної влади контролювати просторовий розвиток, що є ключовим аспектом життя цілих міст, регіонів і країн. На основі думок, висловлених відповідними національними експертами, системи 39 країн (28 країн ЄС та 11 країн, що не входять до ЄС) порівнюються щодо механізмів розподілу прав на землекористування та просторовий розвиток, а також щодо переваги держави проти ринку у керуванні рішеннями щодо розвитку [2].

У результаті європейські системи розміщуються на діаграмі ХУ, що дає змогу згрупувати їх у послідовні типи, що створює нові порівняльні спостереження та загальні висновки. Підсумовуючи, спроможність громадського контролю над просторовим розвитком в Європі виглядає різною, хоча загалом обмеженою. Навіть якщо відносини влади між державою та ринком, встановлені в кожному інституційному контексті, безумовно, впливові, моделі, прийняті для розподілу прав просторового розвитку, також відіграють роль у визначенні спостережуваних тенденцій [2].

Інституції ЄС значно вплинули на реформу систем просторового планування, в 32 європейських країнах, особливо через законодавство та вплив спільного фінансування. Це підтримує ідею європейської інтеграції систем просторового планування, хоча вплив на окремі країни чи регіони різний, тому немає спільної моделі його впливу. Національний та регіональний досвід у просторовому плануванні, за винятками, має менший вплив на рівень ЄС, і хоча можна очікувати,

що тенденції в системах просторового планування будуть впливати на вивчення між країнами [3].

Децентралізація має на меті сформувати ефективний орган місцевого самоврядування та територіальної організації влади на місцях. Це передбачає пряму відповідальність органів місцевого самоврядування перед її жителями за ефективність своєї роботи, а перед державою за її законність [4].

Реформи децентралізації розпочалися в 2014 році з прийняттям:

- Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (01.04.2014),
- Закон України «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014);
- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від (05.02.2015).
- Також для фінансової децентралізації були внесені зміни в Бюджетний та Податковий кодекс.

Згідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значним і дієвим механізмом є спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ) [4].

Для ефективних інституцій на місцях Кабінетом Міністрів України визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад відповідно до Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад.

Реформи децентралізації стали рушійною силою до формування компетентних інститутів, найбільш наближених до місцевого населення – органів місцевого самоврядування, що виступають цивільними інститутами державної влади.

Завдяки добровільному об'єднанню територіальних громад, новостворені місцеві органи влади можуть отримати відповідні повноваження та ресурси, якими раніше володіли міста обласного значення.

Децентралізація також розширила повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства. Органи

місцевого самоврядування можуть самостійно визначати містобудівну політику. Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» регулювання земельних відносин громади і право розпоряджатися землями за межами населених пунктів отримують територіальні органи Держгеокадастру [5].

Для чіткого розуміння меж і можливостей об'єднаних територіальних громади виникає потреба здійснити аналіз існуючого стану громади та чітко визначити цілі стратегії розвитку всієї громади. Стратегія розвитку громади – це документ, який визначає основні цілі, пріоритети, та напрями розвитку конкретної територіальної громади на певний період часу (зазвичай від 5 до 10 років). Цей документ розробляється з урахуванням потреб та особливостей громади, залучаючи різні сторони: місцеві влади, громадські організації, бізнес, мешканці. Стратегія розвитку громади стає основою для розробки документації просторового планування території.

Згідно пункту 2.19 Постанови КМУ № 926 Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації [6]: перспектива розвитку громади – бачення майбутнього розвитку територіальної громади у вигляді переліку пріоритетів та стратегічних цілей, вимірюваних індикаторів їх досягнення (індикаторів розвитку територіальної громади), що мають просторове відображення на території територіальної громади;

Планування території – це процес визначення, організації та регулювання використання земельного простору для досягнення певних цілей і завдань. Це комплексний підхід, який враховує різноманітні аспекти економічні, екологічні, соціальні та інші. Просторове планування служить для розгляду, обговорення та поєднання різних державних та приватних інтересів, пов'язаних з розвитком території. Документація з просторового планування визначає можливості розвитку та правила для його подальшого виконання, що необхідно для отримання адміністративних дозволів на інвестиції у територію.

Згідно із ЗУ стаття 1.13 визначенням терміну «територія» передбачає частину земної поверхні з повітряним простором та розташованими під нею надрами у визначених межах (кордонах), що має певне географічне положення, природні та створені в результаті діяльності людей умови і ресурси [5]. Тобто при просторовому плануванні території береться до уваги, не тільки наявні географічні чи геологічні ресурси, а також людські ресурси та результат їх діяльності.

Документація що наочно демонструє просторове планування територіальної громади це – комплексний план просторового розвитку територіальної громади. Комплексний план просторового розвитку поєднує водночас містобудівну документацію на місцевому рівні та документацію із землеустрою. Основні цілі, які визначає комплексний план просторового розвитку території [5]:

- визначає планувальну організацію;
- функціональне призначення території;
- основні принципи та напрямки формування єдиної системи громадського обслуговування населення;
- дорожньої мережі;
- інженерно-транспортної інфраструктури;
- інженерної підготовки і благоустрою;
- цивільного захисту;
- охорони земель та інших компонентів навколишнього природного середовища;
- формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини та традиційного характеру середовища населених пунктів;
- послідовність реалізації рішень, у тому числі етапність освоєння території.

Основні етапи планування території включають:

1. Аналіз та діагностика: вивчення сучасного стану території, визначення її можливостей та обмежень, аналіз економічних, соціальних та екологічних аспектів.

2. Визначення мети та завдань: встановлення основних цілей та завдань, які має вирішити планування території. Це може бути розвиток економіки, поліпшення інфраструктури, збереження природних ресурсів тощо.

3. Розробка стратегії: визначення стратегії розвитку та вибір оптимальних напрямків розвитку території. Це може включати розробку зон для різних видів діяльності, створення інфраструктури, зон відпочинку тощо.

4. Оформлення плану: створення конкретного плану розвитку території, який включає в себе визначення призначення земель, розміщення об'єктів інфраструктури, зон відпочинку, житлових та промислових об'єктів.

5. Участь громадськості: залучення громадськості, місцевих жителів та інших зацікавлених сторін у процес прийняття рішень та обговорення плану розвитку території.

6. Впровадження та моніторинг: реалізація плану, введення в дію розробленої стратегії, а також моніторинг та оцінка результатів для внесення коректив у разі необхідності.

Планування території є важливим інструментом для досягнення сталого розвитку, оптимізації використання ресурсів та підвищення якості життя мешканців.

Оскільки об'єднання громад відбувалось органічно і добровільно, комплексний план підкреслює логічність циклічності і використання ресурсів та територій, на яких проживає громада. Адже кожне село чи селище, теж колись утворилось на підставі певних географічних і історичних чинників, що впливали на життя громади протягом всього проживання людей на певній території. Для розвитку цієї громади і покращення якості життя потрібен чіткий аналіз діяльності місцевих мешканців громади, сильні і слабкі сторони громади, визначити довгострокові плани розвитку території громади.

Сучасним інструментом стратегічного планування є концепція інтегрованого розвитку територій територіальної громади. Дана стратегія передбачає залучення громади, представників бізнесу та влади для реалізації довгострокових, міждисциплінарних, соціально-економічних та просторових цілей.

Концепція просторового розвитку стає основними вихідними даними для розроблення містобудівної документації на місцевому рівні на принципах сталого розвитку, для покращення якості життя. Політика у сфері розвитку громад та територій щодо інтегрованого розвитку об'єднаних територіальних громад

базується на положеннях міжнародного рівня та спрямована на поширення Цілі №11 «Сталий розвиток міст та громад. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів» Цілей Сталого Розвитку ООН, затверджених 25 вересня 2015 року Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» [7]. Концепція просторового розвитку є одним із основних принципів просторового планування в західноєвропейських країнах, а також в країнах, що мають вектор на європейський розвиток.

Дана концепція просторового розвитку розробляється на основі інтегрального та стратегічного планування, і обов'язкового має залучити всіх зацікавлених прошарків громади. Хоч концепція просторового розвитку ОТГ є інструментом просторового планування, проте в Україні такий вид документації не є обов'язковим і належить до так званих «soft planning».

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ОТГ

Просторове планування є ключовим інструментом для забезпечення життєздатності та сталого розвитку ОТГ. Розглянемо основні принципи, які визначають формування просторового планування для ОТГ.

Принципи сталого розвитку грають ключову роль в просторовому плануванні території, оскільки вони спрямовані на забезпечення ефективного використання ресурсів, збереження навколишнього середовища та забезпечення гармонійного соціально-економічного розвитку. Принцип інтегрованого підходу передбачає врахування економічних, соціальних та екологічних аспектів при розробці планів розвитку території. Це допомагає уникнути конфліктів і сприяє створенню збалансованих та стійких систем.

Стале використання природних ресурсів та ефективне планування їхнього використання дозволяє уникнути вичерпання ресурсів та максимізує їхню продуктивність на тривалий термін. Принцип збереження природи передбачає врахування екологічних обмежень та потенціалу території для забезпечення природозахисного балансу. Це може включати зону охорони природи, зелені коридори, та інші заходи для збереження біорізноманіття.

Принципи соціальної справедливості та участі населення в прийнятті рішень дозволяють враховувати потреби та інтереси різних соціальних груп, підвищуючи загальний рівень задоволення мешканців та забезпечуючи рівноправний доступ до ресурсів та можливостей. Принципи сталого розвитку ставлять перед собою завдання покращення якості життя мешканців, забезпечення зручного доступу до соціальної та економічної інфраструктури, а також створення естетично приємного середовища.

Застосування цих принципів у просторовому плануванні території сприяє створенню стійких, збалансованих та ефективних громад, які забезпечують якісне життя сучасного населення, не завдаючи шкоди майбутнім поколінням.

2.1. Зарубіжний досвід формування

Просторове планування Німеччини

Перші спроби регіонального планування в Німеччині розпочались в 1920-30 роках., а той час запровадили роботу асоціацій регіонального планування. Згодом, у 1925 р. виникає термін *Raumordnung* (просторова організація). Він позначає реалізацію просторова-економічних планів, задля поліпшення регіональної структури територій [8].

Після Другої світової війни, при відновленні країни, було необхідно розробити плани реконструкції для міст і регіонів, що були сильно пошкоджені війною. Тоді землям та муніципалітетам були надані повні повноваження щодо планування цих територій. Хоча такі спроби були прийняті скептично, все ж 11 земель, що перебували в зоні західної окупації мали права організувати планування території, при тому що на федеральному рівні визначались лише рамкові умови [8]. Реалізація просторового планування на федеральному рівні розпочалась лише в 1950-х рр., Вже у 1965 р. для регулювання державної політики в області просторового планування територій був прийнятий федеральний закон [9].

Німеччина має добре розвинену систему просторового планування, яка відіграє ключову роль у сталому розвитку. Просторова планування країни організоване у децентралізовану багаторівневу систему, що включає в себе: надгалузеве просторове планування та просторове релевантне галузеве планування [8]. Це сприяє ефективному використанні земельних ресурсів та підтримці високого якості життя. Німеччина має добре розвинену систему регіонального планування, що передбачає розвиток і підтримку більш слабких регіонів сприймаються на користь країни загалом.

Після об'єднання Німеччина стала однією з європейських країн із дуже значними розривами між окремими регіонами. Вирішення диспропорцій економічного, а також соціального розвитку на довший час стало проблемою № 1. Розробка стратегій розвитку для різних регіонів країни забезпечує інтегрований підхід до планування розвитку. Щоб подолати економічний і соціальний розрив між регіонами розроблена гнучка система державної підтримки регіонального розвитку

та програмні інструменти управління розвитком. Одним із видів такої підтримки регіонального розвитку є надання субсидій на менш розвинених територіях.

Просторове планування в Німеччині активно спрямоване на забезпечення сталого розвитку. Це затверджено в Федеральному законі про просторове планування 2008 р., що включає в себе заходи щодо екологічної сталості, соціальної взаємодії та економічного зростання, що призводить до збалансованого порядку з відповідними умовами проживання [10].

Певний час у Німеччині існував справедливий баланс до просторового розподілу об'єктів інфраструктури, товарів та ресурсів, це називалось – розподільна справедливість. Виділялись великі гроші на підтримку «нових» земель. Проте така політика не принесла бажаної ефективності, насичення товарами не створювала умов для розвитку територій.

Проаналізувавши просторову політику Німеччини в останніх десятиліттях чітко виділяються певні етапи розвитку. Це включає післявоєнну розруху в країні, а також вирішення питань просторової згуртованості і розподільної справедливості (рис.2.1)

Просторове планування в Німеччині враховує не тільки планування будівель та земель, але й інфраструктури, такої як транспорт, енергетика та водопостачання. Інтегрований підхід дозволяє створювати стійкі та добре обслуговувані області. У планах розвитку та забудови активно враховується концепція зеленого будівництва та енергоефективності, що сприяє сталому використанню ресурсів та зменшенню впливу на навколишнє середовище

Міста в Німеччині відомі своїм ефективним управлінням та плануванням, спрямованим на забезпечення гармонії між житловими, комерційними та природними зонами, утворюють так звані точки росту. Функціональний розподіл праці та категорії районів були втілені у федеральній програмі просторового планування (1975 р.) [11]. Збільшення вагомості екологічних проблем все більше привертає увагу суспільства. Тому з середини 1970-х років принцип пріоритетності внутрішнього розвитку перед зовнішнім став головним пріоритетом у основних напрямках просторового планування. Це відображається в сучасних містах через інтеграцію зелених площ, ефективний транспорт та доступ до соціальних послуг – як аспектів, які підкреслюють пріоритет якості життя в міських областях.

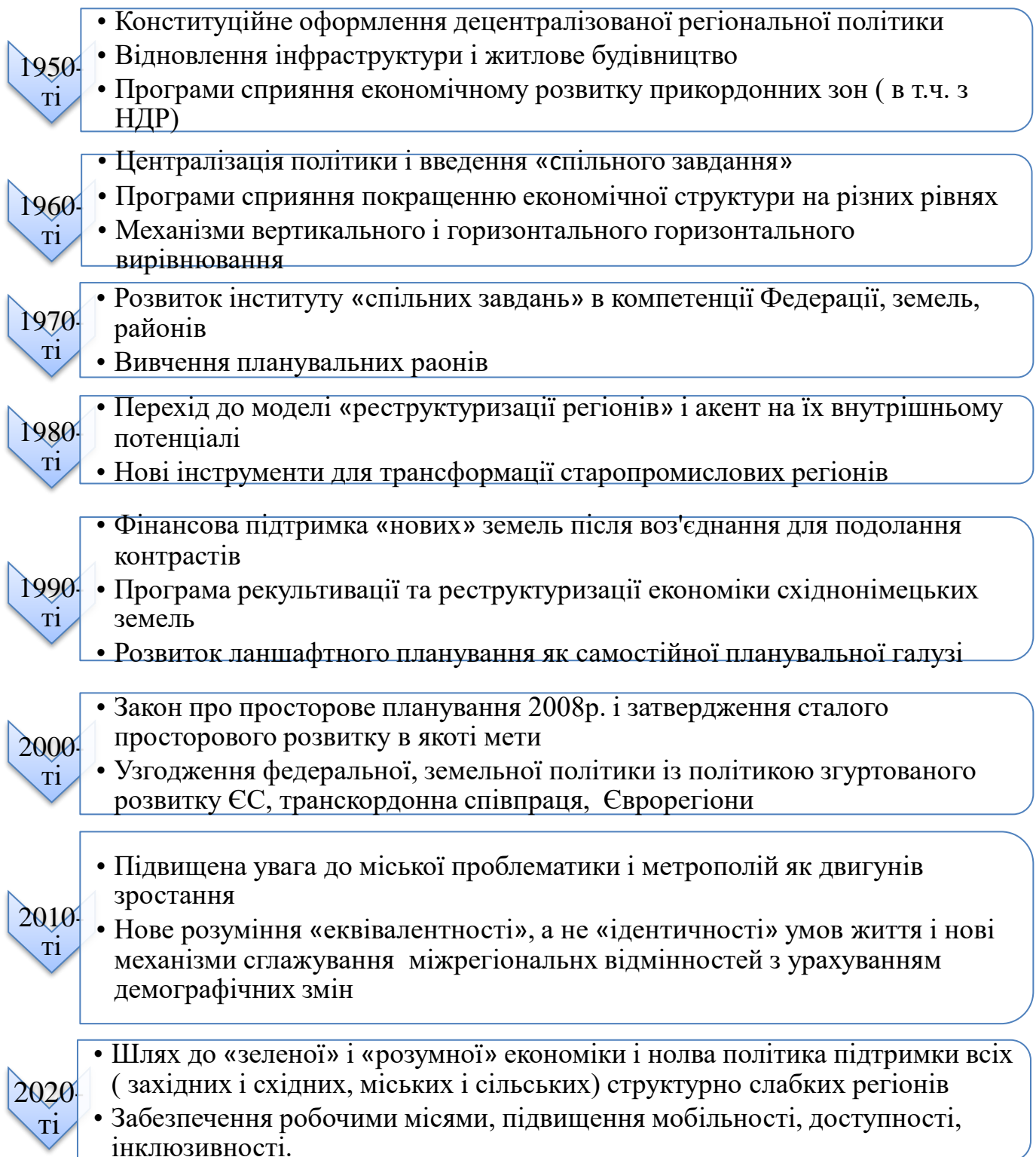

Рис.2.1 Етапи еволюції регіональної політики у ФРН [8].

Сміливий вплив на міське планування: Берлін є прикладом міста, де просторове планування використовується для створення життєвого та ефективного міського середовища. Проекти, такі як відновлення історичних районів та реконструкція забудови, ретельно розробляються в рамках принципів сталого розвитку та з урахуванням вимог до зелених зон та інфраструктури.

Один з найбільших урбан-проектів в Європі, проект «HafenCity» у Гамбурзі. Він включає реконструкцію портових зон для створення нового міського району. Сьогодні «HafenCity» вважається флагманським районом Гамбурга, і виступає каталізатором міського розвитку, що задає нові тенденції для Європи. Просторове планування враховує розробку великих територій, зон для житлового та комерційного будівництва, а також зон для затоплення. Це стратегія захисту від повеней, і передбачає простір для розливу річки з метою зменшення штурмового навантаження на місто [12].

Мюнхен впроваджує систему «Грін-Белт» для збереження природних ландшафтів навколо міста. Це сприяє збереженню зелених зон, екосистем та відкритих просторів, забезпечуючи якісне міське середовище та підтримуючи біорізноманіття.

Не лише концепції релєвацій і розвитку великих міст. В Баварії впроваджується концепція «Дорфернеuerung» (Відродження сіл), яка передбачає реконструкцію та розвиток сільських населених пунктів. Програма спрямована на покращення інфраструктури в сільських населених пунктах, такої як дороги, водопостачання, каналізація, освітня та медична інфраструктура.

Одним із ключових аспектів є збереження та відновлення історичних архітектурних та культурних елементів в сільських населених пунктах. Це включає реставрацію старих будівель, площ і пам'яток. Програма надає підтримку для розвитку місцевої економіки, сприяючи створенню нових підприємств та робочих місць у сільських громадах. Для підтримки реалізації проектів в межах Концепції «Відродження сіл» надаються фінансові засоби від місцевих, регіональних та державних органів. Зокрема, концепція сприяє створенню місцевих центрів, де

мешканці можуть здійснювати свої покупки та брати участь у різноманітних соціокультурних заходах. Також розвиваються зони для відпочинку та рекреації.

Просторове планування в Німеччині включає широку участь громадськості. Мешканці та зацікавлені сторони активно залучаються до процесу прийняття рішень щодо розвитку територій, що сприяє ширшому прийняттю та реалізації планів.

В Німеччині термін «просторове планування» використовується в офіційних документах і законодавчих актах, а його визначення та регулювання може варіювати залежно від рівня уряду та адміністративної одиниці. Основні законодавчі акти, які регулюють просторове планування та розвиток територій в Німеччині, включають:

1. Баварський Закон про будівництво і розвиток територій (BauGB). Термін «розробка територій» (Raumordnung) використовується в BauGB для опису системи просторового планування та регулювання розвитку територій. Закон також встановлює принципи сталого розвитку та зобов'язує муніципалітети розробляти плани розвитку.

2. Федеральний Закон про розвиток територій (Raumordnungsgesetz - ROG). ROG визначає та регулює просторове планування на рівні Федерації. Термін «розробка територій» широко використовується у цьому контексті.

3. Закон про оцінку впливу на навколишнє середовище (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung - UVPG). При реалізації просторових планів, особливо великих проектів, може здійснюватися оцінка впливу на навколишнє середовище. Закон визначає процедури та вимоги щодо цього.

Називаючи основоположні принципи подальшого розвитку просторового планування слід відмітити:

- децентралізовану концентрацію;
- функціональний розподіл праці;
- внутрішній та зовнішній розвиток;
- (неформальні) концепції та стратегії, які повинні розроблятися та спільно реалізовуватися суб'єктами регіонального управління [11].

Цей досвід Німеччини служить прикладом того, як систематичне та інтегроване просторове планування може сприяти сталому розвитку та покращенню

якості життя громадян. Ці приклади вказують на різноманітність використання концепцій просторового планування в Німеччині та його важливий вплив на сталий розвиток різних територій. Забезпечення інтегрованого та сталого використання землі та ресурсів стає ключовим фактором для забезпечення життєздатності громад та регіонів у довгостроковій перспективі. Основним завданням просторового планування Німеччини на даний час є питання стійкості центрів у разі неминучого закриття або демонтажу об'єктів інфраструктури через зміни демографічного фонду. Загальний інтерес повинен зосереджуватися в центрах з стабілізацією в довгостроковій перспективі [11].

Згідно звіту Федерального відомства статистики, що проводиться раз на 2 роки і складається на підставі 65 індикаторів, Німеччини у 2020 році більше третини індикаторів показали 100% реалізації цілей національної стратегії сталого розвитку. Проте 28 цілей так і не були досягнуті, зокрема за викидами парникових газів і рівної зарплати жінок та чоловіків [11].

Система просторового управління в Польщі: основні характеристики

Просторове планування в Польщі почало активно розвиватися після Другої світової війни. Протягом радянського періоду, зокрема у 1950-60-х роках, існувало централізоване планування, яке слугувало військовим та економічним цілям. Після незалежності, розпочалася реформа, спрямована на децентралізацію та збільшення участі громадян у прийнятті рішень стосовно їх територій.

Процес трансформації, який розпочався 25 років тому, призвів до фундаментальних перетворень у багатьох сферах соціального та економічного життя Польщі. Одним із них є просторове планування.

Політичні та системні перетворення, здійснені після 1989 року, що полягають, зокрема, у наданні повноважень місцевим громадам і відновленню муніципального самоврядування, прийнятті правил ринкової економіки, запровадженні політичного плюралізму та принципів демократична правова держава – визначила необхідність внесення змін у просторове планування та визначила їх напрям. У цьому, ще не завершеному, процесі можна виділити три фази:

- 1) адаптаційна та підготовча фаза, що охоплює 1989-1994 роки;
- 2) впровадження нової моделі - 1995-2003 рр.;
- 3) фаза корекції системи, яка триває досі.

Польська система просторового розвитку у порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу, надає особливого значення захисту приватної власності власників нерухомості. Це відповідь на часи комунізму, коли просторове планування здійснювалось урядовою адміністрацією, так діяло до 1989 року. Після 1989 року були запроваджені зміни спрямовані на виправлення попередніх недоліків. Однак їх розробники не завжди адекватно аналізували тогочасні виклики та потреби. Але в цей період запроваджується термін «просторове планування», що поширюється на всі види територій.

Адаптація та підготовча фаза У перший період трансформаційні зміни у просторовому плануванні полягали в адаптації правових рішень, зазначених у Законі про просторове планування 1984 року, до нових системних умов. З точки зору місцевого планування, це передбачало, що органи місцевого самоврядування взяли на себе повноваження колишніх міських і муніципальних національних рад, а також «вигоду від інвентаризації» існуючих планів. Завдяки цьому новостворена муніципальна влада з самого початку стала реальним суб'єктом незалежної просторової політики, маючи право приймати та змінювати місцеві плани просторового розвитку. Таким чином – що варто підкреслити з огляду на подальші події – було збережено безперервність місцевого просторового планування. Проте через зовнішні причини (щодо системи планування) ситуація регіонального планування змінилася. Відповідно до Закону 1984 р. суб'єктом цієї форми планування були провінційні національні ради. Внаслідок їх ліквідації регіональне планування втратило свою попередню суб'єктність. Тому його взяли воєводи, які виступають як місцеві представники урядової адміністрації. Це рішення також забезпечило безперервність планування, хоча і в обмеженому обсязі. Воєводи не мали правоздатності приймати нові плани; до їх компетенції входило проведення концептуальної та навчальної роботи [13].

Рішення, прийняті на зламі 1989-1990 років, розглядалися як тимчасові принаймні з двох причин: по-перше, не були відомі остаточні концепції подальших політичних змін, зокрема: територіальний устрій країни і, отже, майбутнє регіонального просторового планування було неясним; по-друге, виникла об'єктивна потреба адаптації просторового планування, а також змісту існуючих планів до нових соціально-економічних і правових та майнових реалій. Також було наголошено на необхідності адаптації закону про просторове планування до європейських стандартів. Тому потреба в новому системному регулюванні була незаперечною від початку трансформації.

Нові принципи та правила просторового планування були визначені в Законі про просторовий розвиток. Він набув чинності в січні 1995 року. Він поклав на державну адміністрацію обов'язок формувати та проводити просторову політику на основі:

- концепції політики просторового розвитку країни, ухваленої Радою Міністрів;
- дослідження просторового розвитку воєводств, підготовлені воєводами;
- дослідження умов і напрямів просторового розвитку муніципалітетів, прийняті муніципальними радами .

Закон зробив місцевий план просторового розвитку основним інструментом реалізації просторової політики. У цьому плані, який є актом місцевого права, гміна – визначила цільове використання територій і встановила умови для їх розвитку [13]. Місцевий план просторового розвитку також був матеріально-правовою основою індивідуальних управлінських рішень, обумовлюючи започаткування інвестиційно-будівельного процесу.

У польській системі просторового розвитку ключовим актом з точки зору вирішення питань є Закон про Просторове Планування та Забудову від 27 березня 2003 року про просторове планування та розвиток, що є основним документом, який регулює просторове планування. Він визначає основні принципи, які повинні бути враховані при розробці та виконанні муніципальних та регіональних планів.

Закон про Просторове Планування та Забудов 2003 року зрештою призвів до визнання недійсними місцевих планів, розроблених до 1 січня 1995 року. Це стосувалося приблизно 75% території країни. Наслідки цього рішення змусили законодавця вирішити таку дилему: або зберегти початкове припущення реформи і таким чином радикально обмежити можливості інвестування в території без планів (що в основному стосуватиметься інвестицій державного призначення), або дозволити інвестиції на основа рішень щодо умов розвитку. Було обрано друге рішення. У результаті ми маємо два законодавчо визначені шляхи формування просторового порядку в Польщі: на підставі місцевого плану забудови;- на підставі рішення про умови забудови та забудови земельної ділянки. Відмінності між ними:

- По-перше, за відсутності плану територія не має законодавчо визначеного цільового призначення. Можливості його використання визначають так звані окремі положення, а не положення місцевого законодавства. На практиці цільове використання території визначається заявкою інвестора на умови забудови. Гміна не має права відмовити у встановленні умов, якщо заявка не суперечить положенням інших актів.

- По-друге, встановлення умов розвитку через адміністративне рішення означає, що ця діяльність знаходиться поза соціальним контролем, який забезпечується лише демократичними процедурами планування. Це унеможливорює збалансування різноманітних інтересів учасників «гри за простір» і призводить до колізій і соціальних конфліктів.

- По-третє, отримання умов розвитку через адміністративне рішення є більш корупційним методом, ніж метод планування. Загалом слід констатувати, що рішення про визнання недійсними місцевих планів призвело до дисфункції всієї системи планування території [13].

Крім того, можна виділити принаймні кілька десятків законопроектів, що змінюють чи доповнюють (не завжди послідовно) основний просторовий порядок, включений до зазначеного Закону. Проте проблема в тому, що наразі немає жодного документа, який би визначав просторову концепцію в національному масштабі.

Донедавна це була Національна концепція просторового розвитку, але її скасували. Її місце має зайняти Концепція національного розвитку.

У Польщі на місцевому рівні слід виділити три ключові інструменти просторової політики:

- дослідження умов та напрямків просторового розвитку;
- місцеві плани просторового розвитку;
- рішення про умови забудови та забудову земельної ділянки.

Дослідження не є загальнообов'язковим правовим актом. Вони складаються з текстової та графічної частини. Текст поділяється на дві частини: аналітико-інформативну та спрямовану. У директивній частині важливо визначити напрями змін у просторовій структурі гміни, землекористуванні, напрямки та показники розвитку використання землі, також включаючи землі призначенні під забудову [14]. Це важливий етап у розумінні поточних умов і можливостей для розвитку певної території. Включає в себе аналіз економічних, соціокультурних, екологічних та інших факторів, які впливають на простір. Такі дослідження допомагають визначити стратегічні напрямки розвитку та враховують побажання та потреби місцевого населення. Дослідження має визначити концепцію просторового розвитку гміни. Однак його настанови не завжди застосовуються на практиці [14].

Основним інструментом просторової політики має бути місцевий план просторового розвитку. Це загальнообов'язковий правовий акт із конкретними наслідками для власників нерухомості чи інвесторів. Він визначає цільове призначення земельної ділянки та детальні правила її забудови (також складається з текстової та графічної частини). Новий місцевий план повинен відповідати змісту дослідження. Ці плани є документами, які визначають конкретні стратегії та проекти для використання та розвитку конкретної місцевості. Вони включають у себе правила зонування, інфраструктурні проекти, концепції благоустрою та інші деталі, що орієнтовані на досягнення певних цілей розвитку.

Однак у Польщі понад 60% простору залишається без планів [15]. Законодавство не зобов'язало затверджувати місцеві плани. У масштабах гміни можна прийняти плани для всієї території, будь-якої частини, обраної (владною

гміни), або не прийняти такі плани. Гміни часто не приймають плани, побоюючись фінансових наслідків [16].

У такій ситуації інструментом просторової політики стає адміністративне рішення, яке видає виконавчий орган гміни на прохання інвестора. Ці рішення видаються компетентними органами гміни і визначають умови, які повинні бути виконані під час будівництва або розвитку конкретної ділянки землі. Вони можуть стосуватися типу будівель, їхньої висоти, використання землі та інших параметрів. При видачі також теоретично перевіряється, чи нова забудова (до якої відноситься заявка) відповідає функції оточення. Однак багато таких аналізів є суб'єктивними і не захищають ефективно просторове планування.

У польській системі управління простором самостійність планування гміни є правилом. Однак це не означає, що цей принцип є абсолютним. Втручання національної та регіональної влади помітне на багатьох рівнях. З одного боку, вони стосуються галузевих питань, вимагаючи, наприклад, участі окремих органів влади під час процедур планування (наприклад, охорона довкілля та природи, охорона пам'яток та культурної спадщини). Таким чином, органи державного управління можуть заблокувати багато робіт з нового дослідження умов і напрямків забудови території, місцевого плану забудови території і навіть рішення про умови забудови та забудови території. Окремо, як обмежувальну передумову, можна виділити інвестиції державного призначення регіонального значення та, так звані спеціальні акти, які створюють підстави для пропуску основного просторового порядку у зв'язку з необхідністю здійснення окремих категорій інвестицій.

У системі просторового управління в Польщі діагностовано численні проблеми, найбільше підкреслюється відсутність достатнього захисту цінних територій, пов'язаних із просторовим порядком [17]. Незважаючи на встановлення просторового порядку в Законі про планування та розвиток територій, і навіть принципи охорони та формування просторового порядку як обов'язкового елементу місцевого плану, на практиці інструменти місцевої просторової політики не гарантують цього захисту нерухомості та транспорті. розміри [18]. Наслідком цього

є неконтрольований розвиток (зокрема субурбанізація), який помітний у багатьох частинах країни.

Проблему інституційної слабкості можна розуміти широко. З одного боку, це стосується невиконання ключових постулатів щодо комплексного планування розвитку чи гнучкості планування. Але це пов'язано з певними недоліками наприклад, Концепція національного просторового розвитку. Однак слід підкреслити, що існує інституційна слабкість конкретних інструментів, які складаються з: незначної ефективності досліджень умов і напрямів просторового розвитку, їх застосування в комунальній практиці часто мізерна; обмежена роль місцевих планів просторового розвитку, як з точки зору території, яку вони охоплюють, так і з недостатнього захисту просторового порядку; роль рішення щодо умов забудови та забудови території, що шкодить системі просторового розвитку.

Значною проблемою є також занадто широке розуміння права власності на майно. Це часто призводить до надмірних обмежень для комунальної просторової політики .

Вищезазначене відображається на рівні соціального капіталу в контексті цілей системи просторового розвитку. У гмінах він низький, що часто сприяє прийняттю планувальних рішень, які деградують простір, як в Україні, звертається увага на негативну роль забудовників у цьому контексті. Це ускладнює розуміння простору як суспільного блага

Однак досвід просторового планування Польщі можна закінчити двома позитивними нотами. По-перше, криза просторового планування в Польщі означає, що сьогодні майже ніхто не ставить під сумнів необхідність фундаментальних змін у цій сфері. Проте залишається відкритим питання розробки системної концепції нової моделі просторового планування. Другий позитив – певний парадокс, попри всі недоліки просторового планування, зазначені вище, і попри його численні негативні наслідки, польський простір значно кращий, ніж 25 років тому.

2.2. Вітчизняний досвід формування

Україна значно пізніше за Польщу здійснила реформу адміністративно-територіального устрою і ще не завершила пов'язану з реформою децентралізацію влади. Зазначений фактор також суттєво вплинув на розвиток інструментів просторового планування в країні. В Україні ця реформа наразі пов'язана зі значним покращенням ситуації з просторовим плануванням. Проте досвід Польщі показує, що адміністративно-територіальна реформа та децентралізація влади не вирішують більшості проблем просторового планування, особливо тих, що пов'язані з тиском забудовників.

Станом на 2020 рік, виходячи з індексу демократії (EIU, 2020), Україна все ще залишається країною з транзитним режимом, тоді як Польща вже давно перебуває в групі країн з «недосконалою демократією». Рівень розвитку громадянського суспільства в Україні нижчий, ніж у Польщі, що значною мірою визначає інструменти просторового планування.

На основі представленого аналізу можна визначити як схожість, так і відмінності в системах просторового управління України та Польщі. Подібності (різні за обсягом) включають:

- інституційні проблеми – в Україні вони полягають у відсутності основного закону, який прямо та комплексно регулює питання, пов'язані з плануванням та забудовою території. У Польщі вони полягають у широко розумінні неузгодженості та неузгодженості законодавчих рішень. В обох випадках частково та хаотично питання, пов'язані з просторовим плануванням, відображаються в інших актах.

- проблеми з вираженням концепції просторового розвитку на національному рівні (що також перекладається на місцеве просторове планування).

- неповна роль планів просторового розвитку, пов'язана з можливістю їх (частої) заміни адміністративними рішеннями, на основі яких можуть бути примусові конкретні будівлі.

- звинувачення щодо якості виконання планових робіт та проблеми, пов'язані з їх включенням в освітню сферу.

- слабкі сторони публічних консультацій.

- неможливість поєднати різні точки зору та дисципліни в контексті просторового планування (прикладом чого в обох країнах є проблеми із забезпеченням захисту культурної спадщини інструментами просторової політики).
- сильний інвестиційний тиск (з боку забудовників), який часто блокує захист просторового порядку.

Попри специфіку кожної національної системи просторового планування. Тим не менш, можна визначити спільні напрямки. В обох випадках одних лише правових змін буде недостатньо. Необхідно подбати як про відповідний підхід органів державної влади, планування освіти (у поєднанні з науковою сферою), так і про зв'язок системи просторового планування з іншими змінами (наприклад, щодо участі громадськості). Окремі проблеми слід розглядати не лише комплексно, а й індивідуально. До кожного з них потрібен дещо інший підхід

Подібність зазначених проблем (як підкреслено, різної інтенсивності) дозволяє зробити висновок про спільні тенденції в країнах Центральної та Східної Європи. Ці тенденції були виявлені щодо певних питань і факторів [19], але слід підкреслити вимір, пов'язаний із правовими обмеженнями. Обмеження, встановлені поганим, непослідовним законодавством, у поєднанні з далекосяжним нагнітанням ролі інвесторів у системі просторового розвитку призводять до негативних наслідків для просторового хаосу.

У системах просторового управління обох країн є багато схожого. Їхнє спільне виділення та компіляція має спричинити ширші висновки та натхнення для подальших досліджень. З точки зору напрямів розвитку, можна припустити, що існує проблема з культурою просторового планування в країнах Центральної та Східної Європи та з інституційним підходом до просторового планування. Він включає різні масштаби: національний (відсутні документи) і місцевий (нечіткі норми, які можна легко обійти). Багато в чому немає рішень, відомих із Західної Європи. Подальший напрямок аналізів і досліджень має спричинити ширшу діагностику інших країн Центральної та Східної Європи та розробити спільні (не обов'язково дублюючі інші рішення) рекомендації. Йдеться не лише про визначення цілі (оскільки системи просторового управління містять їх), а й про те, як ці цілі

мають бути досягнуті. Безумовно, серйозним внеском у таке визначення має стати ширше пристосування просторового планування до соціально-економічного планування та звернення уваги на ситуації, в яких правові норми виявляються неефективними. Це також вимагає ширшого визначення потреб, пов'язаних з різними секторами просторового планування (наприклад, охорона пам'яток і культурної спадщини), а також найширшого можливого зв'язку та узгодженості цих перспектив [20].

2.3. Чинники, які впливають на розвиток просторового планування території

Просторове планування є важливим інструментом формування розвитку території громади, забезпечення ефективного використання ресурсів та створення сталого середовища. Ключові чинники, що впливають на процес просторового планування та формують вигляд місцевостей, можна виокремити:

- Економічний розвиток регіону непосредствено впливає на потреби у просторовому плануванні. Інвестиції у виробничі зони, транспортну інфраструктуру та житловий фонд формують обличчя території.

- Демографічні тенденції, культурні особливості та соціальні потреби населення визначають концепцію просторового планування. Розгляд питань доступності освіти, медичних послуг та житла є невід'ємною частиною цього процесу.

- Збереження екологічних систем, водних резервів та природних ресурсів має велике значення. Просторове планування повинно сприяти сталому використанню природних дарунків та захисту екосистем.

- Розвиток транспортної інфраструктури є ключовим елементом просторового планування. Забезпечення зручного доступу до ключових об'єктів і послуг сприяє сталому розвитку місцевості.

- Рельєф, кліматичні умови та інші географічні чинники враховуються при створенні ефективних планів, які враховують природні особливості території.

Аналіз просторовий територіальних умов території

Великогаївська територіальна громада знаходиться в Тернопільській області Тернопільський район (рис. 2.2). Громада займає площу 142,0 км². Адміністративний центр громади розташований у селі Великі Гаї. Великогаївська громада межує з Тернопільською міською громадою, одночасно є міським і обласним центром. Відстань до деяких інших українських міст: Київ – 420 км, Львів – 133 км, Хмельницький – 112 км, Луцьк – 163 км, Одеса – 667 км, Харків – 896 км.

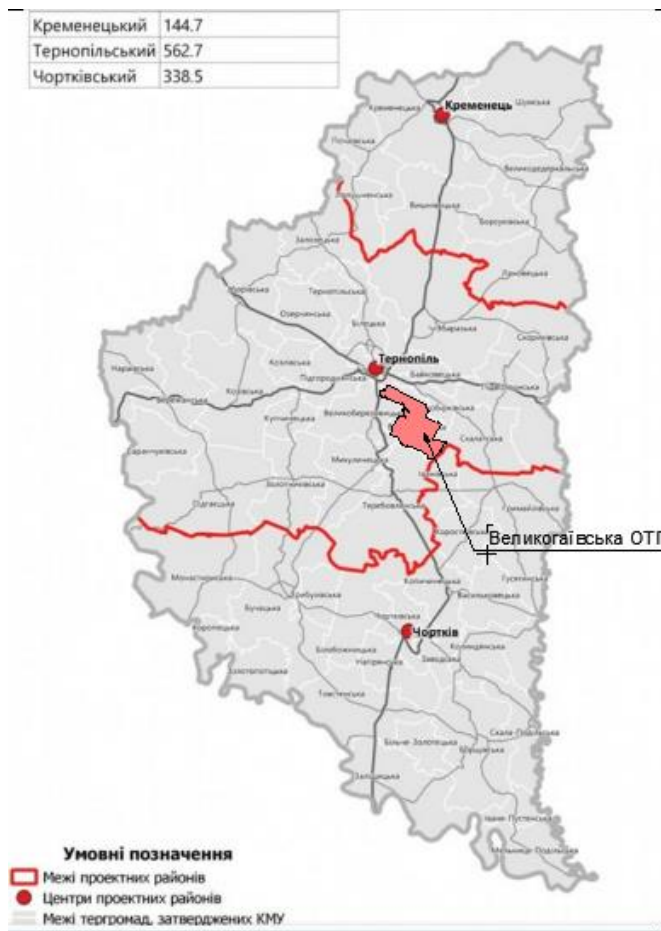

Рис. 2.2. Схема розташування Великогаївської ОТГ [21].

До її складу увійшли 7 сільських рад (рис. 2.3) або 15 сільських населених пунктів: с.Великі Гаї, с. Товстолуг, с. Застінка, с. Дичків, с. Красівка, с. Грабовець, с.Білоскірка, с. Баворів, с. Застав'є, с. Скоморохи, с. Прошова, с. Смолянка, с.Теофілівка, с. Козівка, с. Кип'ячка

Територія громади має витягнуту форму з північного на південний напрямок, адміністративний центр у Великих Гаях знаходиться на північній частині, прилягаючи до міста Тернопіль. У зв'язку з цим можна відзначити значну

нерівномірність у розвитку центрального населеного пункту громади (Великі Гаї) в порівнянні з іншими населеними пунктами на користь адміністративного центру. Через вертикальну видовженість території громади відстані між окремими населеними пунктами та центром громади є досить великими (приблизно 20-21 км, наприклад, від Теофілівки, Прошової, Козівки, Скоморохів) [22].

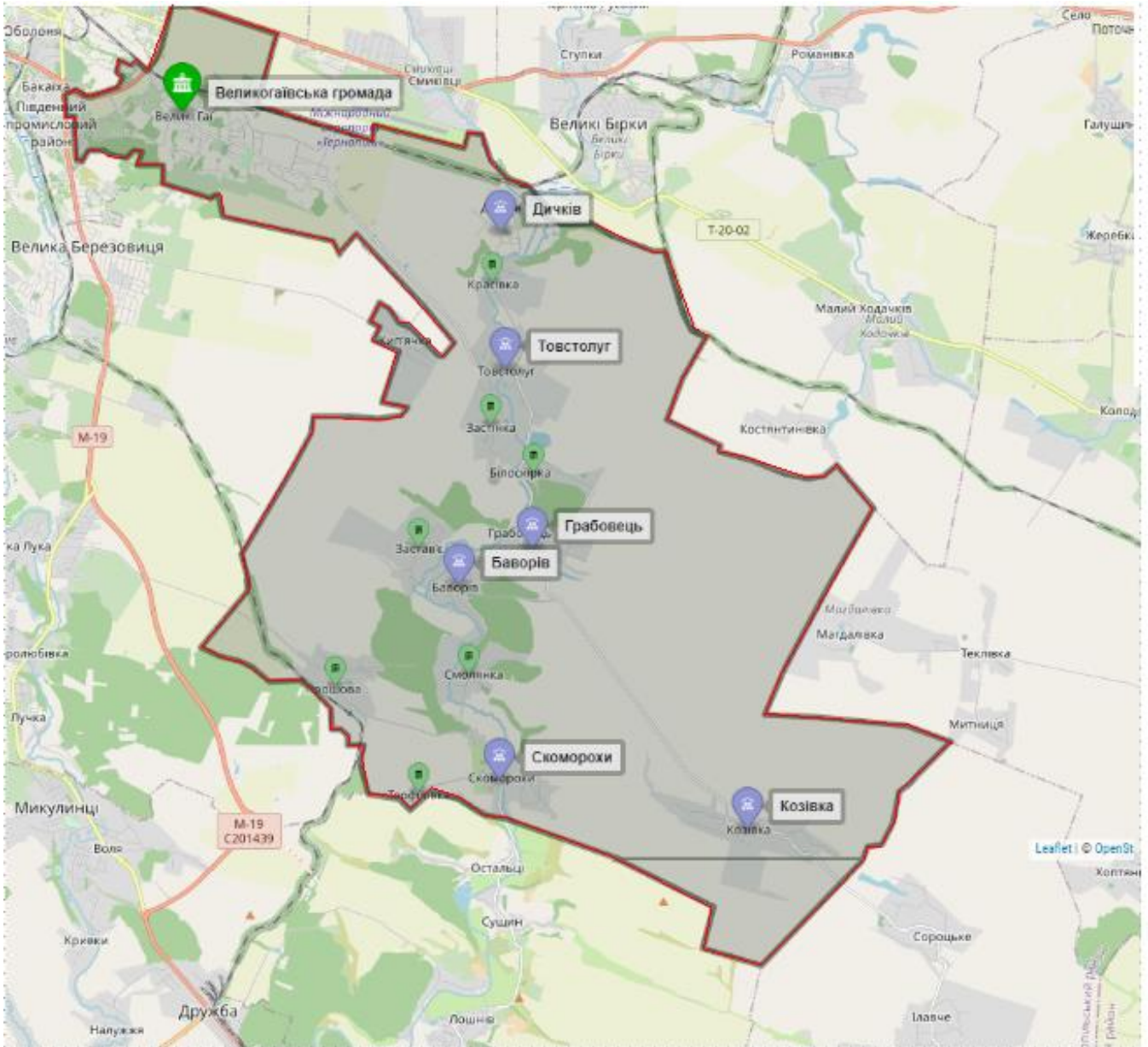

Рис. 2.3. Схема населених пунктів Великогаївська громади, створена автором спільно з [19].

Згідно табл.2.1. Великогаївська ОТГ займає 19 % території Тернопільського району та 1 % області та охоплює відповідно 16,6 та 1,1 % населення. Щільність

населення нижча за середньорайонний показник, що створює комфортні умови для проживання.

На території громади, на відміну від загальноукраїнських та регіональних тенденцій протягом періоду 2011-2015 рр. спостерігається позитивна динаміка приросту населення на 2,9 % або у середньому на 0,6 % за рік. Збільшення кількості населення пов'язане з міграційними процесами. Проте показники природного скорочення були досить високими.

Таблиця 2.1. Порівняння площі та кількості населення Великогаївської ОТГ, Тернопільської області та району (станом на 01.01.2016 р.) [24]

Регіон	Площа (км ²)	Площа у % до загальної площі області	Наявне населення, осіб	Населення у % до загального населення області	Щільність населення (осіб/км ²)
Великогаївська територіальна громада	141	1,03	11 187	1,05	78,7
Тернопільський район	749	5,42	67 398	6,34	89,9
Тернопільська область	13823	100	1 063 264	100	76,9

Однією із переваг громади є її розміщення і транспортне сполучення, що може зробити ОТГ привабливою для інвесторів.

Транспортне сполучення :

- дорога загального користування районного значення О201519 Тернопіль-Козівка-Хоростків;
- з'єднання з містом обласного значення через кільцеву дорогу М19(Е85);
- залізничні станції регіональної філії «Львівська залізниця» є у селах: Великі Гаї, Дичків, Прошова.
- відстань до Аеропорту «Тернопіль» 2,3 км до села Великі Гаї;
- відстань до кордону з Польщею через КПП Шегині 221 км;

Серед корисних копалин на території громади розташовані родовища пісковика, що служать сировиною для виробництва різноманітних будівельних матеріалів та використовуються для виготовлення бруківки, пам'ятників, як

облицювальний матеріал. Серед паливних корисних копалин на території громади представлені незначними запасами торфу в селі Білоскірка. Наявні також запаси глини, родовище розташоване у селі Козівка та Застінка, родовище каменю-пісковика та піску у селі Застінка і Застав'є. Для отримання детальної інформації про обсяги залягання вказаних вище родовищ корисних копалин, необхідно провести геологорозвідувальні роботи.

Великогаївська територіальна громада має багате біологічне та ландшафтне різноманіття. Частина ландшафтів належить до природно-заповідного фонду та відповідно охороняється законом. У результаті здійснення заходів щодо збільшення площ земель з природними ландшафтами, на сьогодні площі екологічної мережі становлять 84,8 га, а заповідність громади – 0,6 % від її загальної площі.

На території Великогаївської громади знаходяться 9 територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Загальна площа пам'яток природно-заповідного фонду становить – 84,8 га, зокрема [22]:

Ландшафтні:

- «Наші гаї» площею 39,90 га, утворений згідно рішення Тернопільської обласної ради від 27.06.2010 року № 990, охороняються, мало порушені лісові, лучні та болотні масиви. Утворюють цілісні екосистеми з багаторічними 100-300 років деревами та рослинністю, характерною для західного Лісостепу. Розміщується об'єкт на території села Великі Гаї;

- «Головачеве» площею 28,6 га, утворений згідно рішення Тернопільської обласної ради від 10.02.2016 року № 74, охороняється водно-болотний масив розташований між селами Дичків, Смиківці та селищем Великі Бірки в долині річки Гніздечна, з добре збереженою лучно-болотною рослинністю.

Гідрологічні:

- «На куті» площею 16,3 га, утворений згідно рішення Тернопільської обласної ради від 20.08.2010 року № 1043, охороняється водно-болотний масив. Регулює водний режим річки Гнізна, місцем зростання водно-болотної рослинності, характерної для Західного лісостепу та місцем оселення водно-болотних птахів. Розташовується на території села Дичків і селища Великі Бірки.

У структурі землекористування громади 87% становлять сільськогосподарські землі, рілля – майже 70 % (рис. 2.4). Лише 6,7 % це ліси і лісовкриті площі.

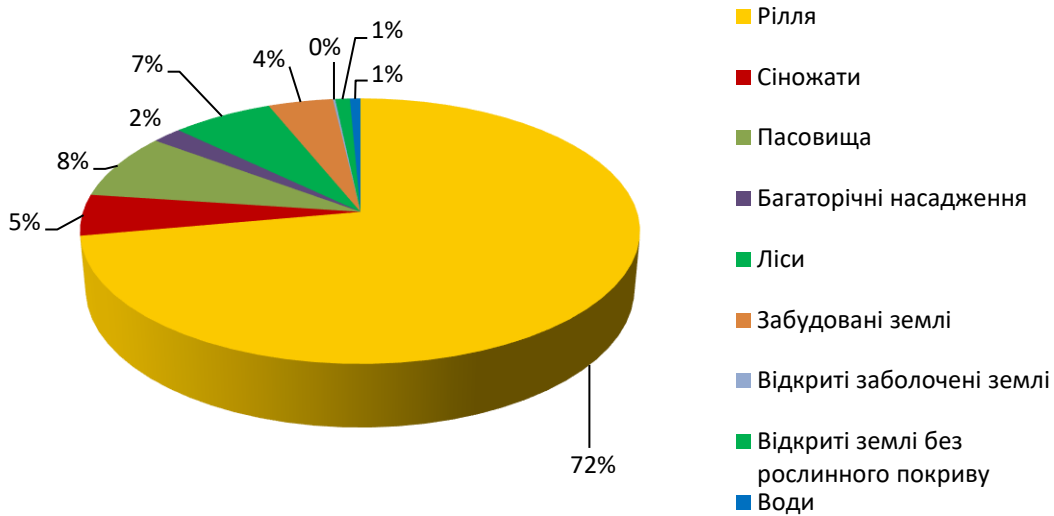

Рис. 2.4 Структура землекористування Великогаївської територіальної громади, створено автором за даними [24].

Основними землекористувачами є громадяни – 6,1 тис. га та сільськогосподарські підприємства – 4,5 тис. га. На території громади відсутні великі підприємства (наприклад агрохолдинги), які зосереджують у своїй власності земельні ресурси. Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється дрібними, малими та середніми товаровиробниками.

Населення громади. Рівень смертності і народжуваності на території Великогаївської громади протягом 2018-2023 років рис.2.5.

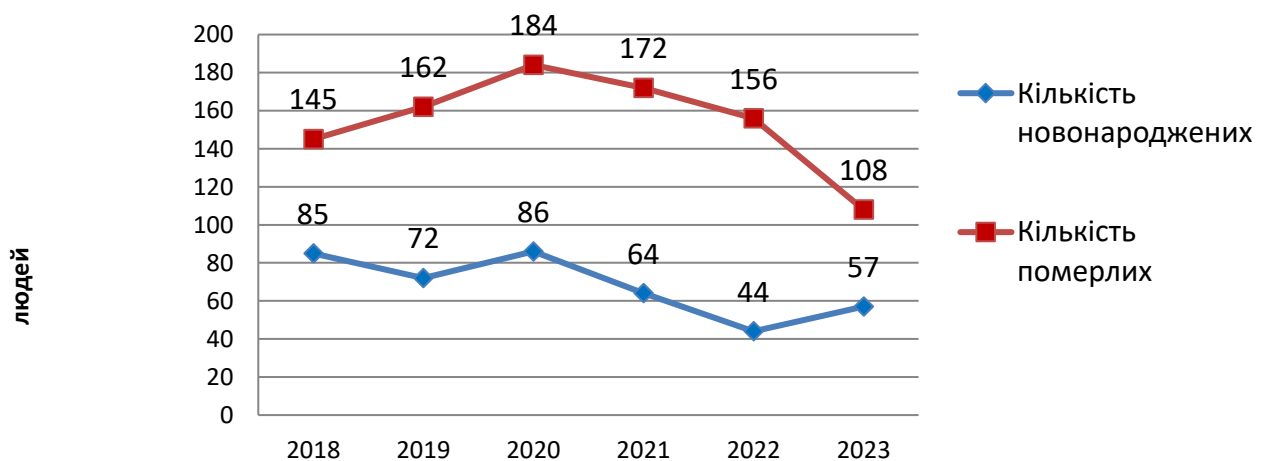

Рис. 2.5 Загальні дані щодо народжуваності і смертності. у Великогаївській громаді.

Процентний склад населення громади зображено на рис.2.6.

Чисельність населення громади станом на 01.01.2023р.: 11 231 осіб.

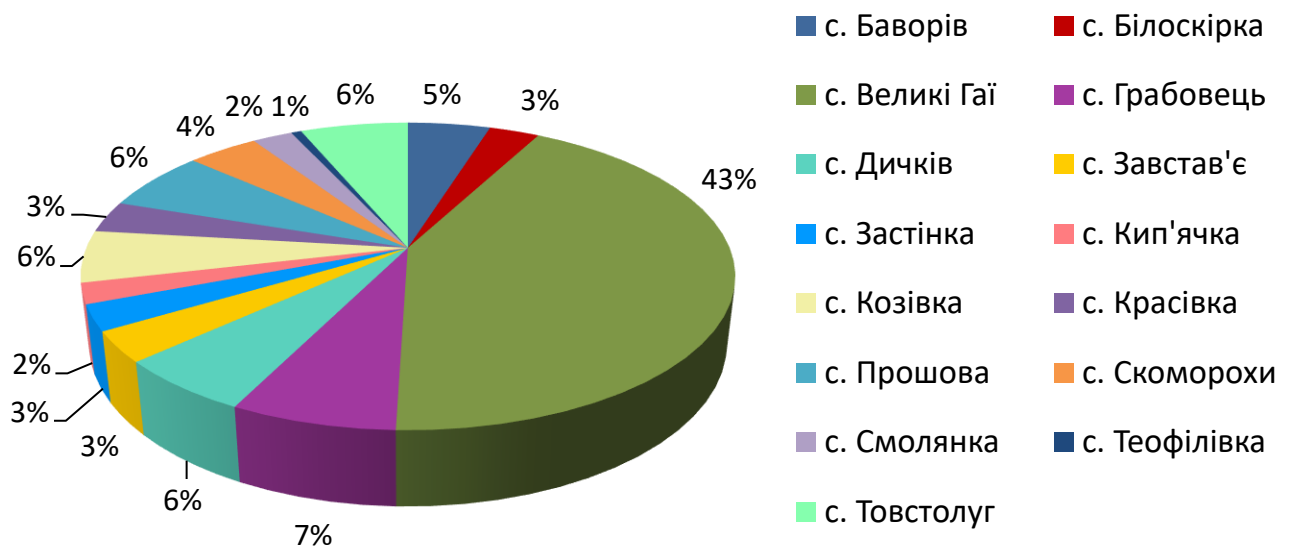

Рис. 2.6. Кількість населення Великогаївської громади. Кількість осіб, що проживають станом на 01.01.2023 р.

Динаміка вікового складу населення в Тернопільській області в період з 1989 по 2019 свідчить, що працездатне населення, значно перевищує молоде покоління у віці до 14 років [25]. Така тенденція зберігається і у Великогаївській громаді, станом на 2022 рік (рис. 2.7).

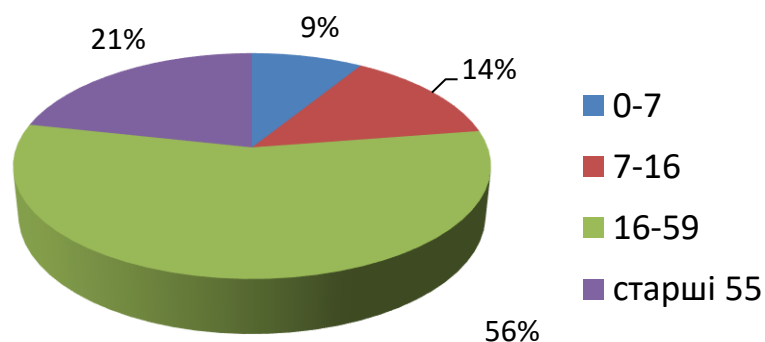

Рис. 2.7 Віковий склад населення Великогаївської ОТГ станом на 2023 рік.

Громада має типово сільськогосподарський характер. Підприємства сільськогосподарського та фермерського секторів, які діють в межах громади, спеціалізуються на виробництві виключно рослинницької продукції, такої як

пшениця, ячмінь, кукурудза, просо, овес, гречка, горох, соняшник, цукровий буряк, гірчиця ріпак, соя, квасоля. Зазначено, що підприємства не займається виробленням інших перспективних напрямків діяльності: виготовленням молочної продукції, скотарством молочним та м'ясним, свинарством та овочівництвом. Спеціалізація виробників сільськогосподарської продукції в основному на вирощуванні культур. Такі види сільськогосподарського виробництва не залучають великої кількості працівників, тому не сприяють вирішенню проблеми зайнятості населення громади. На сьогоднішній час для обробітку 9566,1 га достатньо 183 працівника.

Основні види господарської діяльності територіальної громади – це сільське господарство, будівництво, гуртова та роздрібна торгівля. Важливими для розвитку економіки, наповнення місцевого бюджету, забезпечення зайнятості населення є діяльність промислових підприємств, зокрема харчової, видобувної, легкої, переробної промисловості, якими забезпечується значний обсяг валової доданої вартості, яка створюється на території Великогаївської громади. На території громади активну підприємницьку діяльність здійснюють 336 фізичних осіб-підприємців та 101 юридична фірма [26].

Найбільшим підприємством громади є ВАТ «Птахофабрика Тернопільська», яка розташована у с. Великі Гаї, (табл.2.2.) Також сільськогосподарському секторі діяльність здійснюють ПП «Агрон», ПП Агрофірма Медобори», селянське приватне підприємство «Мричко», фермерське господарство «Скочеляс», фермерське господарство «ДІДИК-2012», фермерське господарство «Баворовського», фермерське господарство «Березовського», фермерське господарство «Беучинський», ТОВ «Батьківщина», ТОВ «Дари ланів», якими обробляється 7,1 тис. гектарів землі сільськогосподарського призначення.

На території громади налічується 3445 особистих селянських господарств, які спеціалізуються на виробництві продукції тваринництва (молоко, сир, сметана, м'ясо птиці та ін.), овочів та фруктів. Ринками збуту для їхньої продукції є м.Тернопіль та Тернопільська область.

На території територіальної громади працюють 25 фізичних осіб-підприємців, які залучають 60 найманих працівників. Основними видами їх діяльності яких є

виробництво: цегли, черепиці та інших будівельних матеріалів; виробів з бетону; меблів, матраців та комплектуючих до меблів; виробів із дерева; виробів художнього ковальства; хліба та хлібобулочних виробів; технічне обслуговування та ремонт автомобілів.

Таблиця. 2.2 Найбільші підприємства Великогаївської ОТГ[22]

Підприємство / організація / суб'єкт діяльності	Основні галузі діяльності	Кількість працівників, 2017 р.
Комунальна установа Тернопільської обласної ради «Тернопільський обласний протитуберкульозний диспансер»	Діяльність лікарняних закладів	450
ПАТ «Птахофабрика «Тернопільська»	Розведення свійської птиці	212
Відділ освіти виконавчого комітету Великогаївської сільської ради	Державне регулювання у сфері освіти	415
Приватне підприємство «Агрон»	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	92
Великогаївська сільська рада	Державне управління	72
Товариство з обмеженою відповідальністю «Компанія «Агростатус»	Оптова торгівля хімічними продуктами	дані відсутні
Приватне підприємство «Агрофірма «Медобори»	Вирощування зернових (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	50
Товариство з обмеженою відповідальністю «Сервіс Агрозахід»	Оптова торгівля хімічними продуктами	дані відсутні
Приватне підприємство «Метал»	Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями і жирами	24
Приватне підприємство «Білявинці»	Допоміжна діяльність в рослинництві	67
Товариство з обмеженою відповідальністю «Кристал Моторс»	Торгівля автомобілями та легковими автотранспортними засобами	дані відсутні
Сільськогосподарське приватне підприємство «Мричко»	Вирощування зернових (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	20

Станом на 2021 р спеціальний фонд громади становить 5 885 640,47 грн. Спеціальний фонд складається з власних надходжень громади, найбільше складають податкові надходження. Основним доходом громад є гроші від операцій з капіталом,

що включають в себе кошти від продажу землі, відповідно до рис.2.8. До неподаткових надходжень відносять: надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством та іншими надходженнями, це становить менше третини власних доходів громади.

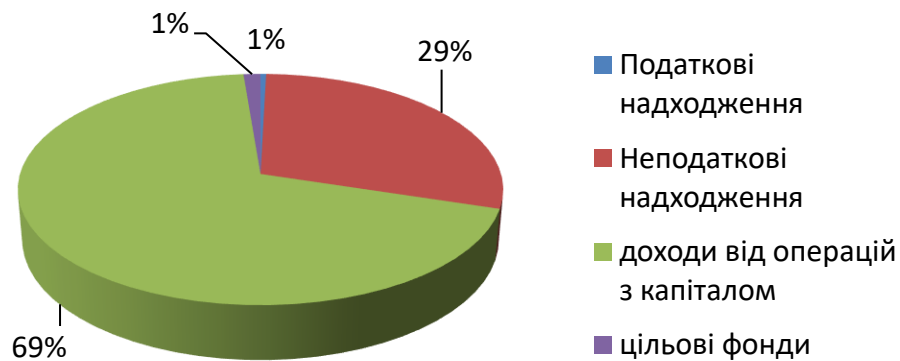

Рис. 2.8 Спеціальний фонд Великогаївської громади [26].

На споживчому ринку Великогаївської ОТГ функціонує 53 магазини з торгівельною площею, 2233 м², з яких 11 магазинів з торгівлі продовольчих товарами, 25 магазинів з торгівлі продовольчими товарами, 25 магазинів торгівлі з змішаними групами товарів. Виробничу діяльність здійснюють 14 закладів громадського харчування на 967 посадочних місць. Побутове обслуговування населення здійснюється 17 суб'єктами підприємницької діяльності у п'яти населених пунктах. Спад виробництва та реалізації промислової продукції відбувся через значний вплив пандемії Covid-19.

На території громади спостерігається велика нерівномірність у розвитку ринку праці. Найбільше зайнятих у с. Великі Гаї (1012 осіб), у с. Бавоварів та с. Товстолуг відповідно 170 та 150 осіб. Найменше у с. Теофілівка (1 особа), с. Смолянка (5) та с.Красівка та Застінка (відповідно 8 і 9 осіб). Характерною особливістю цих населених пунктів є зайнятість усіх працівників у соціальній інфраструктурі, в той

час як у виробничій сфері не створено жодного робочого місця. Понад 40 % населення зайняті в обласному центрі м. Тернопіль [26].

Найбільша кількість населення зайнято у галузі освіти – 400 осіб, що робить реалізацію реформи шкільної освіти на території громади дуже болючими та соціально чутливими питанням. Субвенції на освіту з державного бюджету станом на 2021 р. становили 26 804 400,00 грн., що становить більше 90% державної підтримки.

Система закладів освіти. Рівень охоплення дітей дошкільною та шкільною освіта є високим – понад 90 %. Так, якщо в Україні забезпеченість сільських дітей місцями у ДНЗ становить лише 25%, то у громаді 89,9%.

Громада розпоряджається розгалуженою мережею громадських об'єктів, яка значно перевищує необхідний рівень для задоволення потреб наявного населення (рис. 2.9, рис. 2.10). В основному це стосується шкіл, закладів культури та охорони здоров'я. Необхідність оптимізації цієї мережі та надання послуг визнається одним із найважливіших викликів для громади. Втім, впровадження таких змін може виявитися складним завданням через суспільне неприйняття рішень, що передбачають скорочення кількості об'єктів громадського користування. Великі витрати на утримання занадто численних освітніх, культурних та медичних закладів обмежують можливості інвестування в розвиток громади [27].

Надання освітніх послуг повністю лежить у компетенції громади, а не району. Ці послуги охоплюють навчання дітей у дошкільних навчальних закладах та школах I-III ступенів. Громада утримує 10 шкіл (з них 3 школи I-III ступеня і 2 школи I-II ступеня, 3 навчально-виховні комплекси «школи I-II ступеня – ДНЗ», 1 школа I ступеня та 1 НВК «школа I ступеня – ДНЗ»). У громади є 4 ДНЗ, враховуючи, що ще 4 є частинами НВК зі школами I-II або I ступеня. Ця мережа, ураховуючи кількість дітей шкільного віку, значно перевищує потреби громади.

У зв'язку з малою наповненістю діяльність «Білоскірівської філії навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ст.-дошкільний навчальний заклад с. Великі Гаї» була призупинена з вересня 2019р. Станом на 2018-2019 н.р.

кількість учнів – 8. Також у 2021 році було ліквідовано заклад дошкільної освіти «Дитячий садок с. Кип'ячка», у період з 2018-2021 рр., там перебувало 11-12 дітей.

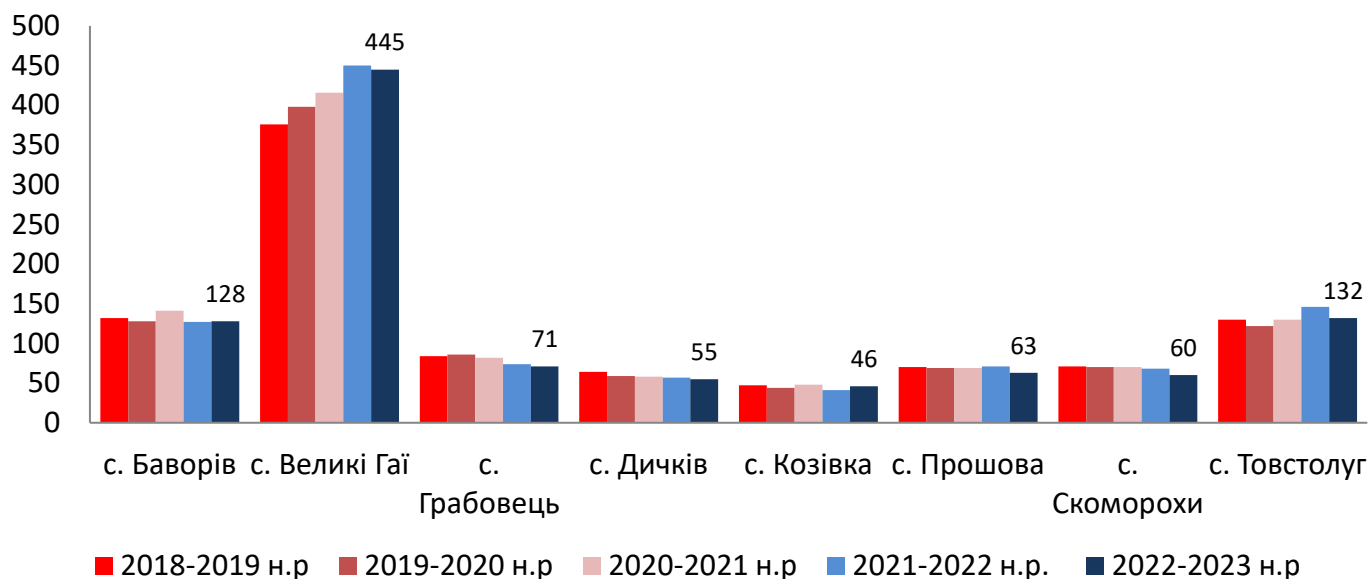

Рис. 2.9. Кількість учнів в закладах середньої освіти, НВК.

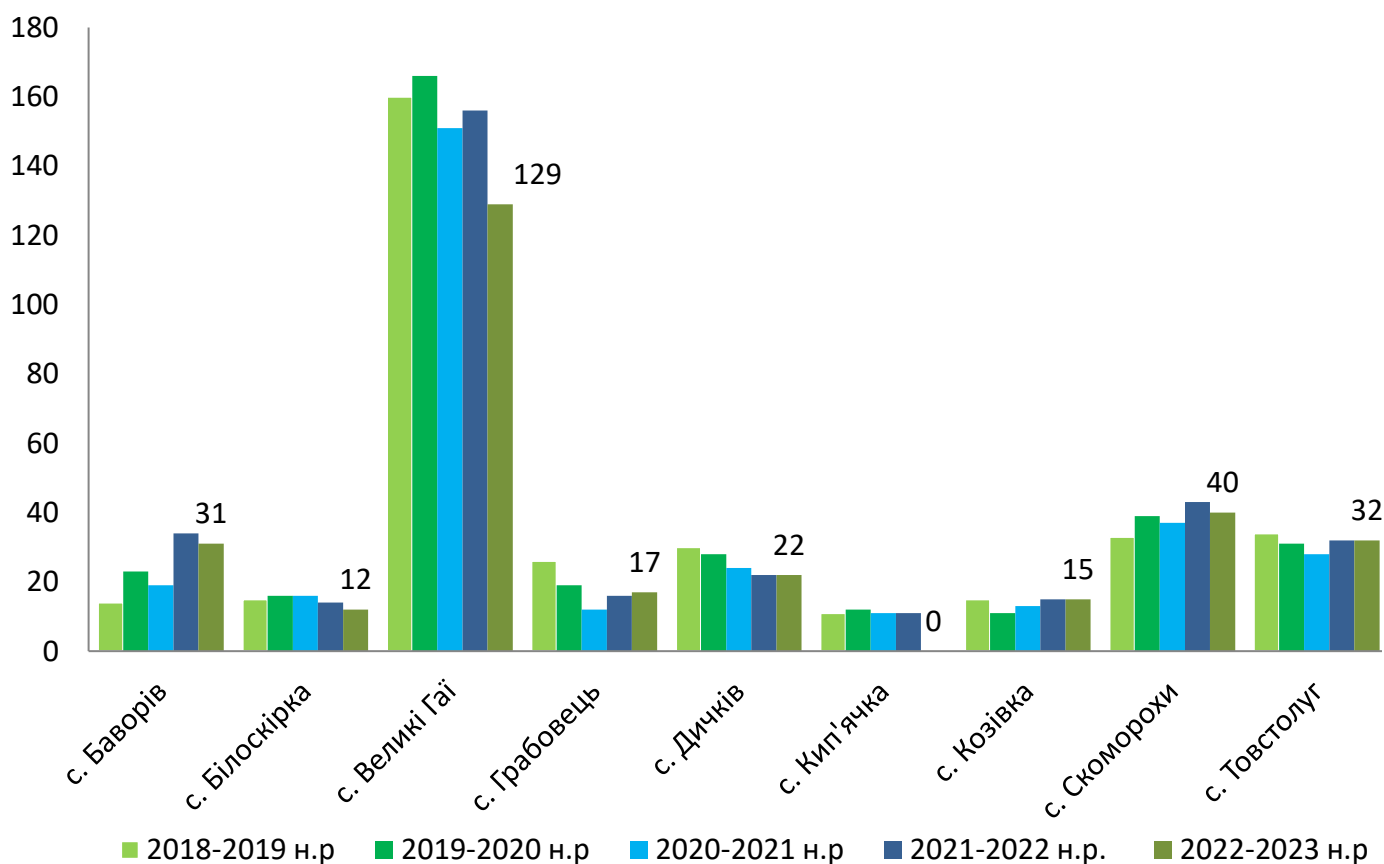

Рис. 2.10. Кількість учнів в закладах дошкільної освіти, дошкільні підрозділи НВК.

Громаді, яка розташована на межі з Тернополем, слід звертати увагу на якість освітньої інфраструктури та рівень навчання. Це важливо з огляду на можливість «втечі» дітей та молоді до шкіл у обласному центрі, що часто спостерігається в приміських громадах. Наразі ця проблема ще не є дуже вираженою: влада оцінює, що приблизно 20-25 учнів із населених пунктів громади навчаються у тернопільських школах. Це в основному пов'язано з позитивним міграційним сальдо (люди переїжджають з Тернополя, але їхні діти залишаються у старих школах).

Охорона здоров'я. Цілі державної політики в галузі охорони здоров'я націлені на перехід від утримання комунальних закладів охорони здоров'я (ліжок, персоналу) до винагороди за реальні результати їхньої діяльності, яка фактично виявляється у наданні медичних послуг пацієнтам. На локальному рівні цей процес здійснюється в основному Великогаївською громадою як розпорядником бюджетних коштів.

Медичні послуги на території громади надають два заклади:

- КНП «Великогаївська амбулаторія загальної практики-сімейної медицини». Надаються послуги первинної медичної допомоги. Також здійснюють надання послуг на місцях у селах. Фельдшерський пункт є у с. Дичків, с. Товстолуг, с.Красівка, с. Застінка, с. Кип'ячка. Для обслуговування населення ОТГ використовуються 2 автомобілі, виїзди на виклики жителів-пацієнтів громади. Залучено 22 працівники.

- КНП «Баворівська амбулаторія загальної практики-сімейної медицини». Надаються послуги первинної медичної допомоги. Фельдшерський пункт є у с.Грабовець, с. Козівка, с. Скоморохи, с. Білоскірка, с.Прошова. Для обслуговування населення ОТГ використовуються 2 автомобілі, виїзди на виклики жителів-пацієнтів громади. Залучено 9 працівники.

- КНП «Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Тернопільської обласної ради. Тернопільська станція екстреної (швидкої) медичної допомоги, підстанція №3, пункт постійного базування бригади Е(Ш)МД с. Баворів. Для надання невідкладної допомоги є автомобіль екстреної медичної допомоги. Працює 6 осіб.

Заклади обслуговування. Для обслуговування населення на території громади діють 13 бібліотек, у яких працює 13 працівників. На території громади розташовані 9 футбольних стадіонів, 5 спортивних залів, 1 спортивний майданчик, також діють спортивні секції.

Працюють заклади культури в селах: с. Великі Гаї (120 місць), с. Товстолуг (192 місць), с. Застіна (78 місць), с. Дичків (50 місць), с. Красівка (36 місць), с.Грабовець (80 місць), с. Білоскірка (100 місць), Баворів (60 місць), с. Козівка (271 місць), с. Застав'є (100 місць), с. Скоморохи (115 місць), с. Смолянка (200 місць), с. Прошова (100 місць), с.Кип'ячка (200 місць).

Інженерне забезпечення. На території Великогаївської громади налічується 39 водонапірних башень, документація на які наявна частково (Баворів – 3, Застав'є – 2, Білоскірка – 1, Грабовець – 2, Козівка – 3, Скоморохи- 3, Смолянка- 2, Прошова – 2, Товстолуг – 1,Застінка – 1, Великі Гаї – 19) та 43 артезіанських свердловини (Баворів – 4, Застав'є – 2, Білоскірка – 1, Грабовець – 2, Козівка – 4, Скоморохи – 3, Прошова – 2, Смолянка – 2, Товстолуг – 3, Затсінка – 1, Великі Гаї – 19). Водопостачання на території громади централізовано, наявні також криниці-копанки [24]. Пункт пожежогасіння розміщено в с. Товстолуг.

Із 3652 дворів, що розташовані на території громади налічується, 92% газифіковано, 50% мають централізоване водопостачання та 19% водовідведення. За останні 5 років показники благоустрою житлового фонду істотно не зросли, але залишаються вищими за середньодержавний рівень.

Спеціалізовані підприємства або полігони утилізації, зберігання, знешкодження та поховання ТПВ (твердо-побутових відходів) на території громади відсутні. Для видалення побутових відходів з 14 населених пунктів сільської ради існує 4 паспортизованих сміттєзвалища та 2 не паспортизованих. Укладено договір для колективного вивезення ТПВ житлових дворів.

Каналізаційна мережа наявна тільки у багатоповерхових будинках у с. Великі Гаї, протитуберкульозному диспансері та невеликій частині приватних домогосподарств (близько 125). На решті території громади каналізація відсутня[24].

На території громади розташовані пам'ятки природи місцевого значення:

- Геологічна пам'ятка природи стратиграфічного профілю «Відслонення нижнього девону» площею 0,70 га, утворена на підставі рішення Тернопільської обласної ради від 18.03.1994 року, розташована при дорозі між селами Білоскірка і Грабовець у Микулинецькому лісництві в урочищі «Білоскірка», представлена відслоненням товщі червоно-колірних відкладів нижнього девону (дністровська серія), які представлені аргілітами і пісковиками;

- Гідрологічна пам'ятка природи «Дичківське джерело» площею 0,03 га, утворена на підставі рішення Тернопільської обласної ради від 21.08.2000 року № 187 та від 23.10.2012 року № 1148, розташована в селі Красівка у микулинецькому лісництві в урочищі «Красівка», представлена джерелом підземних вод, що відграє важливу водорегуляторну, оздоровчу та естетичну функції, використовується для культових обрядів;

- Гідрологічна пам'ятка природи «Дідова криниця», площею 0,01 га, утворена на підставі рішення Тернопільської обласної ради від 15.10.2015 року № 2013, розташована в селі Прошова по вул. Кринична, представлена джерелом підземних вод, яке відіграє важливу природоохоронну, водо регуляторну, оздоровчу, естетичну функції.

Ботанічні:

- «Дуб козацький» площею 0,02 га утворена на підставі рішення Тернопільської обласної ради від 18.03.1994 із змінами затвердженими рішенням від 10.02.2016 року № 74, розташована серед поля на кургані села Товстолуг, представлена дубом звичайним віком понад 100 років і діаметром 35 см.

- «Товстолузька липа» площею 0,02 га утворена на підставі рішення Тернопільської обласної ради від 09.04.2015 року № 1912, розташована по вул. Лесі Українки, в селі Товстолуг поряд з пам'ятником святому апостолу Івану Богослову, представлена липою серце листа, віком понад 170 років, має природоохоронну та історико-культурну цінність.

Архітектурні пам'ятки на території ОТГ:

- Церква Іоана Предтечі с. Баворів, засновано 1747 р, пам'ятка національного значення згідно постанови Ради Міністрів УРСР від 06.09.1979. № 442, охоронний номер 1597;
- Костел с. Баворів, засновано ХІХ р., пам'ятка місцевого значення згідно рішення виконавчого комітету Тернопільської обласної ради народних депутатів від 25.01.1989 № 15, охоронний номер 228;
- Церква Різдва Христового с. Великі Гаї засновано 1900 р., пам'ятка місцевого значення згідно розпорядження Представника Президента України від 22.02.1993 р. № 58, охоронний номер 1934;
- Церква Преображення Господнього с. Дичків заснована 1803 р., пам'ятка місцевого значення згідно розпорядження Представника Президента України від 22.02.1993 р. № 58, охоронний номер 1928;
- Церква Різдва Христового с. Кип'ячка заснована 1930 р., пам'ятка місцевого значення згідно розпорядження Представника Президента України від 22.02.1993р. № 58, охоронний номер 1929;
- Церква св.Богородиці с. Козівка заснована ХVІІ ст., пам'ятка місцевого значення згідно розпорядження голови ОДА від 22.07.1996 р. № 295, охоронний номер 2153;
- Церква Введення в храм Діви Марії заснована 1780 р., пам'ятка місцевого значення згідно розпорядження Представника Президента України від 22.02.1993р. № 58, охоронний номер 1918.

2.4. Особливості просторового планування території

Аналітична частина

Товстолуг – село в складі Великогаївської ТГ Тернопільського району Тернопільської області. Розташоване на річці Гнізна, (ліва притока Серету, басейн Дністра) на сході району. До вересня 2015 року було центром сільради, якій підпорядковувалося с. Застінка. Товстолуг розташований за 12 км від м. Тернопіль і за 6 км від найближчої залізничної зупинки Дичків. Площа села становить 3,1 кв.

км. Число дворів – 350. За даними на 2023 рік, населення складало 715 осіб. Поруч із селом виявлено археологічні пам'ятки давньоруської культури.

Перша письмова згадка про село датується 1482 роком, згідно з актами городськими і земськими, як власність Якуба Ворони. Назва, ймовірно, виникло від характеристики місцевості – розташування серед розлогих, «товстих» сінокосів лук.

У 1760 р. тут відбулося селянське повстання. На момент 1832 р. в Товстолузі проживало 286 осіб; була дерев'яна церква, працювало дві каменоломні. Село славилося роботами місцевих каменярів, які виготовляли фігури і надгробки.

У 1851 р. заснована однокласна школа. У 1890 р. в селі – 965 жителів, із них – 643 українці, 294 поляки, 28 євреїв; функціонували фільварок, каменоломні та корчма. У 1913 році був споруджений костел, який пізніше згорів під час радянської влади. У 1915 році значна земельна власність належала Мохнацькому [28].

На початку 1921 року в селі налічувалося 222 будинки та 1125 осіб. У цей період діяли різноманітні громадські організації, такі як «Просвіта», «Січ», «Сокіл», «Сільський господар», «Союз Українок», «Рідна школа», «Відродження», а також кооператив, молочарня, хор, драмгурток та оркестр. У 1930-ті роках завершено будівництво триповерхового Народного дому, що вважався одним з найкращих на Тернопільщині.

Протягом 1934-1939 років село входило до складу гміни Баворів. У 1941 році був створений перший колгосп шляхом примусового об'єднання. Під час німецько-радянської війни загинули або пропали безвісти 29 місцевих жителів, які служили в Червоній армії.

В ОУН та УПА було багато представників села, котрі брали участь у війні, загинули або були репресовані. 21 серпня 1941 року 98 місцевих жителів підтримали Акт відновлення Української держави. У 1955 і 1959 роках до місцевого колективного господарства приєднали колгоспи сіл Кип'ячка і Застінка. На території села діяли державні кам'яні кар'єри та пилорама. У 1992 році село було газифіковане.

Попередня містобудівна документація була розроблена у 1982 році Держбудом «Гіпроцивільпромбуд», проект передбачав планування і забудова с. Товстолуг і колгоспу Тернопільського району Тернопільська область.

На сьогоднішній день, територія, що знаходиться в межах населеного пункту, використовується, в основному, як житлова. На території села площею 310,000 га проживає 715 жителів. Профілі вулиць та планувальна мережа частково не відповідають існуючим державним будівельним нормам. Село Товстолуг потребує нового підходу для розвитку в часовому та економічному просторі.

Житлова забудова проводилась індивідуальними житловими будинками садибного типу. Забезпеченість населеного пункту об'єктами культурно-побутового обслуговування не відповідає нормативним показникам. Річка Гнізда поділяє планувальну структуру села на дві частини. Через село проходить траса обласного значення О201519, вздовж якої розселені житлові будинки і беруть початок розгалуження сільських вулиць. Громадський центр складається з закладу середньої освіти із закладом дошкільної освіти, закладу культури «Клуб села Товстолуг ім. Осипа Павлишина» (кількість місць для відвідувачів 192), бібліотеки, приміщення старостинського округу, фельдшерсько-акушерського пункту, магазину, пошти, готелю. Більша частина громадської забудови зосереджена на лівому березі річки Гнізда. В селі Товстолуг розміщена заклад середньої освіти I-III ступенів-заклад дошкільної освіти, в якій станом на 2022-23 н.р. навчаються 132 дітей та 32 вихованців дошкільної освіти. Проте проектна місткість учнів значно перевищує. Тут навчаються діти з сусідніх сіл: Кип'ячка та Застінка. Радіус доступності з найвіддаленіших житлових вулиць не перевищує 2 км пішої доступності та 15 хв при доведенні учнів, згідно з додатком Е.5 [29].

На правобережній частині села розміщується приміщення пошти, виробнича зона, місце під відпочинок і кемпінг, футбольний стадіон та дитячий майданчик. При в'їзді в село зі сторони с. Великі Гаї по лівій стороні розташовані виробнича зона і проекторів очисні споруди. Житлова забудова складається з індивідуальних садибних будинків 1-2 поверхи, і додаткових господарських будівель (гараж, літня кухня, сарай). Основні виробничі потужності села, це агрофірма «Аргон» та

виробництво паперової продукції ТОВ «Клінлайнс». Село Товстолуг адміністративно і територіально з'єднаний з селом Застіна (населення 307 людей), відстань 1,4 км.

Гідрологія та інженерно-будівельна оцінка території.

Згідно інженерно-будівельного зонування, територія села Товстолуг розташована в зоні II-B3 (Північно-західний лісостеп), яка є відмінною для будівництва. Розрахункова температура для огорожуючих конструкцій становить – 21 °С, а глибина промерзання ґрунту досягає – 120 см.

Містобудівна характеристика визначає територію населеного пункту як сприятливу та обмежено сприятливу для будівництва (I і II категорії), що означає відсутність необхідності у спеціальних інженерних підготовках. Рельєф території переважно рівнинний і сприятливий для будівництва, а інженерно-геологічні умови підходять для промислових та громадських будівель.

Генеральний план передбачає компактну архітектурно-планувальну структуру, що дозволяє органічно поєднати житлові та виробничі зони села, взаємодіяти з природним ландшафтом та забезпечувати оптимальні зв'язки між житловою забудовою, громадськими центрами, місцями праці та відпочинку, а також раціонально вирішити систему транспортно-пішохідного руху.

Аналіз ресурсного потенціалу, тенденцій розвитку населеного пункту та прилеглих територій

Ресурсний потенціал села Товстолуг залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів, що можуть сприяти розвитку населеного пункту, або навпаки – обмежувати його.

До зовнішніх факторів які сприятимуть освоєнню проєктованих територій належать:

- розміщення с. Товстолуг в зоні урбанізації м. Тернополя;
- розміщення села в напрямку дороги обласного значення 0201519 (Тернопіль – Козівка – Хоростків), що дає можливість розвитку

підприємництва пов'язаних з побутовим обслуговуванням, логістикою і т.д.;

До внутрішніх факторів які сприятимуть освоєнню проєктованих територій належать:

- розвиток підприємств обслуговування розміщених на межі м.Тернополя;
- розвиток підприємств населено пункту.

Обмежуючі чинники:

- охоронна зона кладовища;
- охоронна зона пам'яток культурної спадщини;

Позитивні моменти:

- безпосередня близькість розміщення до м. Тернополя;
- можливості для розвитку малого та середнього бізнесу;
- транспортне сполучення з м. Тернополем;
- наявність вільних земель, придатних для нової забудови

Негативні моменти:

- відсутність генерального плану населеного пункту;
- відсутність в селі обладнаних зон відпочинку;
- відсутність централізованого водопостачання та водовідведення;
- відсутність гуртків, секцій, музичної школи та інше.

Основними пріоритетами та цільовими показниками соціального і демографічного розвитку території населеного пункту з метою створення повноцінного життєвого середовища є покращення соціальних умов проживання населення, зростання його добробуту. При цьому передбачається зростання приросту населення за рахунок міграційних процесів (табл. 2.3).

Відповідно до даних Головного управління статистики у Тернопільській області, станом на 01.01.2022 року чисельність населення, що постійно мешкає в селі Товстолуг складає 712 осіб. Відповідно до ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій» [29] с. Товстолуг відноситься до великих сільських населених пунктів (від 0,5 до 3.0 тис. осіб). Чисельність постійного населення сіл відповідно до відкритих джерел складає:

Таблиця 2.3. Демографічний склад населення с. Товстолуг

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Кількість, населення, чол.	731	734	735	735	712
Вік 16-59 р.	440	439	448	446	443
Вік 7-16 р.	82	80	81	80	79
народилось	6	6	3	2	4
померло	13	9	12	10	5
міграція	35	16	11	18	36

Напрями розвитку вулично-дорожньої мережі, транспорту, інженерної інфраструктури.

Основним елементом формування вулично-дорожньої мережі с. Товстолуг в умовах існуючої забудови є різні типи вулиць. В селі Товстолуг транспортна структура орієнтована на дорогу обласного значення 0201519, що проходить через весь населений пункт. Разом із суміжними вулицями, що забезпечують зручний доступ до житлових територій, старих і нових, та забезпечують зручний доступ до громадського центру, ця дорога створює основний каркас планувальної структури села. Значущий вплив на формування вуличної мережі має існуючий рельєф і природне середовище. При цьому розміри кварталів визначаються відповідно до виду житлової забудови. Планування території нової забудови розроблено так, щоб забезпечити зручний виїзд із всіх ділянок на головну вулицю.

Проект встановлює систему вулиць та проїздів, які мають залишитися, враховуючи існуючі умови та відповідні нормативні вимоги. В табл. 2.4 надано профілі перерізів вулиць та визначено червоні лінії для цього проекту.

Виконання цих рекомендацій під час реконструкції існуючої житлової забудови, яка постійно вдосконалюється, сприятиме покращенню структури вулично-дорожньої мережі та умов проживання на відповідних територіях. Ширина вулиць, визначена червоними лініями, обрана з урахуванням можливості проведення інженерних мереж, які є необхідними для забезпечення комфортного

проживання на цих територіях. Проект передбачає впровадження централізованого газопостачання. Водопостачання та каналізація житлових будинків передбачаються централізованими, з можливістю використання очисних споруд.

Таблиця 2.4. Розрахункові показники щодо всіх категорій вулиць та доріг.

Показники	Одиниця виміру	Існуючі	За проектом
Вулично-дорожня мережа та транспорт населеного пункту			
Довжина вулиць і доріг, всього	км	18,7	27,7
У т.ч.: дорога обласного значення 0201519 Тернопіль-Козівка-Хоростків	км	5,6	5,6
У т.ч.: дорога районного значення 201502 Товстолуг-Соборне	км	4,9	4,9
У т. ч.: дорога районного значення 201517 Товстолуг-Кип'ячка	км	1,7	1,7
Для сільських вулиць і доріг усіх категорій	км	6,5	15.5

Генеральний план визначає структуру архітектурно-планування, яка є компактною і дозволяє органічно з'єднати житлові та виробничі зони села. Цей підхід сприяє гармонійному взаємозв'язку між житловими об'єктами, природними ландшафтами, а також забезпечує зручні зв'язки між житловою забудовою та громадськими центрами, місцями праці та відпочинку. Крім того, вирішено раціонально систему транспортно-пішохідного руху. Планувальна система забезпечує: необхідні швидкості руху та безпеку руху пішоходів і транспортних засобів. Основні характеристики плану, поперечного та поздовжнього профілів вулиць визначено відповідно до вказівок ДБН В.2.3-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів» [30].

Розрахункова швидкість руху транспортних засобів по вулицях і проїздах населеного пункту встановлена на рівні 30-40 км/год. Рух транспорту регулюється дорожніми знаками та горизонтальною розміткою на дорозі. Радіуси заокруглень на перехрестях вулиць не менше 12 м по краю проїзної частини для забезпечення комфортного руху транспорту.

Місця пішохідних переходів позначаються розміткою типу «зебра», а також встановлюють відповідні дорожні знаки. Дорожню розмітку наносять морозостійкими емалевими фарбами. На проїзній частині вулиці визначається розподільча лінія, яка розділяє протилежні напрямки руху.

Організація технічних засобів для дорожнього руху на обладнаних вулицях відповідає чинним державним стандартам, зокрема ДСТУ 4100:2021 «Безпека дорожнього руху. Знаки дорожні. Загальні технічні умови. Правила застосування. Поправка» [31], ДСТУ Б В.2.3-25:2009 «Огородження дорожнє тросового типу. Загальні технічні умови» [32], та ДСТУ 8751:2017 «Безпека дорожнього руху. Огородження дорожні і напрямні пристрої. Правила використання. Загальні технічні вимоги» [33]. Цей процес реалізується на наступних етапах розробки проектної документації. Додатково, для покращення безпеки руху в нічний час передбачено освітлення вулиць ліхтарями. Освітлення вулиць виконується згідно з вимогами ДБН В.2.5-28:2018 Природне і штучне освітлення [34].

Маршрути руху пасажирського транспорту (маршрутні автобуси) зберігаються по існуючій головній вулиці села Товстолуг. Із врахуванням нормативних радіусів доступності біля адмінбудинку збережено зупинку громадського транспорту. Село Товстолуг має пішохідну доступність до міського транспорту.

В даний момент у селі Товстолуг практично відсутні тротуари, і пішоходи пересуваються вздовж узбіччя вулиць, часто навіть по проїзній частині, особливо на дорогах із твердим покриттям. Це систематично створює потенційно небезпечні ситуації на сільських дорогах. З метою поліпшення даного аспекту, в рамках проекту передбачено впровадження профільної структури вулиць з двосторонніми тротуарами. Існуюча протяжність вулиць та проїздів – 18,7км.

Заходи з інженерної підготовки та захисту територій від небезпечних геологічних та гідрологічних процесів, організація відведення поверхневих вод.

До заходів по підготовці та захисту територій від небезпечних геологічних та гідрологічних процесів, в організацію відведення поверхневих вод включено:

вертикальне планування території розрахункового періоду та відведення поверхневих та дощових вод

Організацію повневерхніх стоків передбачено здійснити поєднанням закритої мережі дощової каналізації з відкритою системою (канави, лотки, кювети) разом з заходами по вертикальному плануванню. На ділянках з максимальними чи критичними ухілами передбачено влаштування ступінчастих бетонних канав або укріплених геотекстилем. Для більш детального проектування системи водовідведення необхідно провести до ДБН В.2.5-75:2013 «Каналізація. Зовнішні мережі та споруди» [35].

Дозволяється використання відкритої системи водостоків (нагірних каналів, канав, лотків) в областях з невеликою кількістю поверхів у будівництві, парках, сільських населених пунктах, а також в умовах гірського рельєфу з влаштуванням містків або труб в місцях перетину вулиць, доріг, проїздів та тротуарів.

Скидання поверхневих вод у непроточні водойми у місцях, відведених для пляжів, у замкнуті лощини, які схильні до заболочування, у розмивні яри, якщо не передбачено заходів щодо укріплення їх схилів, у рибні ставки згідно з ДБН Б.2.2-12:2019 [29] не допускається.

Існуючий стан, статистичні дані будівництва житла, та громадських центрів та розрахунок нового житлового будівництва на розрахунковий період приведені в таблиці 2.5 Проектом передбачається перенесення кладовища. В перспективі охоронна зона зменшиться до 100 м. після рішення через 20 р. Нове місце традиційного захоронення передбачається розміщувати за територією населених пунктів чи в периферії, слід передбачити санітарно-захисну зону 300м від діючого кладовища.

Таблиця 2.5. Розрахункові показники та заходи щодо розвитку.

№ П/П	Показники	Одиниця виміру	Існуючі	За проектом
1.	Територія в межах населеного пункту, всього:	га	310,5	1085,9
	у тому числі: Житлової забудови, всього	га	112,85	190,62
	садибною	га	112,85	190,62
	блокованою	га	-	-

	багатоквартирної	га	-	-
2.	Громадської забудови	га	0,76	0,76

Інженерні мережі

За інформацією Товстолугівської сільської ради на час складання проекту «Генерального плану в с. Товстолуг» існує 4 локальних систем водопостачання, які забезпечують водою частину населення та підприємства.

Джерелом водопостачання для цих систем є 3 артезіанських свердловинних водозабори глибиною від 50 до 100м, і 1 водонапірна башта, які експлуатуються без дотримання зон санітарної охорони. Запас води регулюється у двох водонапірних вежах. Запас води на пожежогасіння відсутній. Пожежні резервуари відсутні. Населення садибної забудови, що не підключене до локальних систем водопостачання від артезіанських свердловин, користується шахтними та трубчастими колодзями.

Проектні пропозиції: в с. Товстолуг передбачити об'єднану систему централізованого господарсько-питного та протипожежного водопостачання. Категорія централізованої системи водопостачання за ступенем забезпеченості подачі води – III ДБН В.2.5-74:2013, табл. 8 [36] при кількості жителів 715 чол.

Схемою передбачено кільцеву мережу населеного пункту. Водопровідні мережі господарсько-питного водопостачання рекомендовано прокладати на глибині 1,5 м від поверхні землі.

На водопровідній мережі встановити камери переключення, колодязі, в яких встановити запірну арматуру, пожежні гідранти, вантузи, зворотні клапани, регулятори тиску. При ремонтних роботах сумарна подача води по всіх інших лініях повинна бути не менше 70% від розрахункової витрати. Трубопроводи питної води рекомендовано розміщувати вище каналізаційних не менше 0,4 м. Перехід водопроводів під автомобільною дорогою виконувати у футлярах із сталевих електрозварних труб по ДСТУ 8943:2019 [37] в посиленій гідроізоляції.

Згідно ДБН В.2.5-74:2013 [34] табл.3, розд.6.2 витрата води на зовнішнє пожежогасіння на одну пожежу при чисельності жителів 715 чол. при двоповерховій

забудові – 10 л/с при кількості одночасних пожеж – 1. Витрата води на пожежогашіння повинна бути забезпечена при максимальній витраті води на питні та господарсько-побутові потреби. Забір води на пожежогашіння передбачено з пожежних гідрантів Ø 100 мм, встановлених на кільцевій мережі.

На час складання генерального плану забудови села Товстолуг централізоване водовідведення господарсько-побутових стоків відсутнє. Населення садибної забудови користується дворовими вбиральнями з водонепроникними вигребами.

Проектні пропозиції: При розробці генерального плану с. Товстолуг передбачено централізовану систему господарсько-побутового водовідведення стоків з охопленням усієї території села. Господарсько-побутові стоки у межах кожного басейну передбачено самопливними колекторами подавати на каналізаційні насосні станції (КНС), які в свою чергу будуть перекачувати стоки на центральні очисні споруди, запроектовані в с. Товстолуг.

Максимальна добова кількість господарсько-побутових стоків складає 335,25 м³/добу. Відведення забруднених господарсько-побутових стоків з ділянки каналізування в водні об'єкти заборонено. Перехід колекторів через автомобільну дорогу та залізничну колію виконувати у футлярах із сталевих електрозварних труб по ДСТУ 8943:2019 [37] в посиленій гідроізоляції. Передбачено закритий метод виконання робіт (прокол) (ДБН В.2.5-74:2013, п.12.52) [36].

Санітарно-захисна зона КНС і захисні охоронні зони каналізаційних мереж.

Згідно ДБН В.2.5-75:2013 [35], п.17.1.1, табл. 30 санітарно-захисна зона КНС закритого типу при продуктивності більше 200 м³/добу становить 20 м, а для проміжних КНС – 15 м.

Захисна охоронна зона каналізаційних мереж (в кожену сторону від бокової стінки трубопроводу) при глибині укладання < 4м, для: самопливних мереж – 3 м; напірних трубопроводів – 5 м (п.17.1.2, табл. 31) [34]. У межах СЗЗ водоводів повинні бути відсутні: вбиральні, помийні ями, гноєсховища, приймальники сміття.

Генеральним планом передбачається подальший розвиток житлово-комунального сектору села. Виходячи з перспективи розвитку сельбищної території,

теплопостачання нової садибної забудови пропонується здійснювати індивідуальними теплоустановками, підприємств та закладів обслуговування від власних автономних джерел.

В даний час газопостачання с. Товстолуг здійснюється від існуючих газорозподільчих мереж м. Тернополя, та обслуговується ПАТ «Тернопільміськгаз». Газопроводи середнього тиску, що прокладені від міських газових мереж, до шафних установок с. Товстолуг в подальшому через систему газопроводів низького тиску подаються до житлових будинків та інших споживачів.

В проектному рішенні запропоновано прокладання газопроводів низького тиску по вулицях нової житлової забудови з під'єднанням до газових установок споживачів через настінні будинкові газорегуляторні пункти (КБРТ) для індивідуальних садибних будинків.

Електропостачання споживачів електроенергії с. Товстолуг Тернопільського району здійснюється від енергосистеми Тернопільської області по електричних мережах 110кВ, 10 кВ та 0,4 кВ. Джерело живлення ПС 110 кВ «Тернопіль». Проектом передбачено охоронні зони повітряних ліній. На перспективу передбачається побудувати декілька розподільчих ТП 10/04 кВ потужністю 100 – 250 кВа.

Для протипожежної безпеки с. Товстолуг проектом передбачено використання пожежного депо, що розміщено на території села, за адресою вул. Проектна,1. При цьому радіус обслуговування виробничих споруд категорій А, Б та В по дорогах з твердим покриттям не перевищує 2 км., а житлової – 7км. Витрати води на зовнішнє пожежогасіння у с. Товстолуг та кількість одночасних пожеж складає згідно ДБН В.2.5-74:2013 «Водопостачання. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування» [36].

Додатково, для потреб зовнішнього пожежогасіння, відповідно до ДБН В.2.5-74:2013 п. 7.1 [36], проектом передбачається можливість забирання води з річки Гнізна та ставків, що розміщені на території сільської ради.

РОЗДІЛ 3

ПРОЕКТНІ ПРОПОЗИЦІЇ

Планувальний каркас та система розселення

Територія Великогаївської громади складається з 15 населених пунктів, з них найбільше за кількості населення це село Великі Гаї (населення 4791 людина), що є адміністративним центром громади. До великих сіл згідно ДБН Б.2.2-12:2019 [29] можна віднести: Баворів, Великі Гаї, Грабовець, Дичків, Козівка, Прошова, Товстолуг. До середніх сіл відносять: Білоскірка, Застав'є, Застінка, Кип'ячка, Красівка, Скоморохи, Смолянка. До малих сіл, чисельністю менше як 200 людей, відносять тільки село Теофілівка з населенням 68 людей.

Планувальна вісь громади: більшість сіл розташовані на одній планувальній осі, це села Дичків, Красівка, Застінка, Товстолуг, Білоскірка, Грабовець, Баворів, Застав'є, Смолянка, Скоморохи. На розміщення поселень впливала річка Гнізна, що служить головною водною артерією громади. Також є села дотичні до річки, і виглядають як відгалуження від основної просторової осі. Це села Теофілівка, Прошова, Кип'ячка.. Села Козівка і Великі Гаї є протилежно найбільш віддалені від умовної осі планування по річці Гнізна. Село Великі Гаї розміщене найближче до обласного центру, і до 1939 року вважалось передмістям Тернополя. Село Козівка є найбільш віддаленим від адміністративного центру громади с. Великі Гаї на 20 км, проте село розташоване на дорозі обласного значення О201519 Тернопіль-Козівка-Хоростків, що позитивно впливає на транспортне сполучення.

Планувальні вузли можна прослідкувати за розміщенням і наповненістю шкіл, це відноситься шкіл III ступеня, тобто навчання 10-11 класи. Школи I-III ступеня розміщені в селах: Великі Гаї, Товстолуг та Баворів. Великогаївська школа I-III ступенів, обслуговує найбільше село за населенням. Школа, в селі Товстолуг здійснює навчання дітей з сусідніх сіл Кип'ячка і Застінка, оскільки відстань з Товстолугом складає 1,7 км і 1,4 км відповідно. Ще одним планувальним вузлом стає село Баворів, що в минулому було містом, з потужним громадським центром. Школа, що тут функціонує, надає освітні послуги для сусідніх сіл: Скоморохи,

Теофілівка, Смолянка, Прошова, Застав'є, Грабовець, Білоскірка. Також розміщення КНП «Баворівської амбулаторії загальної практики-сімейної медицини» підкріплює статус планувального вузла в громаді.

Чисельність населення Великогаївської громади станом на 01 січня 2022 становить 11231 людини. Найбільша частка населення становить 56% це люди працездатного віку 16-59 років, молоде населення у віці 7-16 років – 14%, діти у віці від 0-7 років – 9%, люди старші 60 років – 21%. Кількість народжуваності і смертності в Великогаївській громаді подано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 Дані народжуваності і смертності в громаді за період 2018-2023 р.

№	Кількість новонароджених дітей на території Великогаївської громади за 2018-2023 роки					
	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р	01.04.2023.
	85	72	86	65	44	19
№	Кількість померлих осіб, на території Великогаївської громади за 2018-2023 роки					
	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р	01.04.2023.
	145	162	184	172	156	36

З даних в таблиці 2.6 видно, що рівень смертності переважає рівень народжуваності, така тенденція зберігається на території всієї України. Тому проєктними пропозиціями не передбачається будівництва нових громадських приміщень.

Ландшафтне планування

Тернопільська область, розташована в західній частині України, характеризується різноманітністю кліматичних умов, які змінюють важливу роль у формуванні природного ландшафту та впливають на економічний та соціокультурний розвиток регіону.

Тернопільська область має помірний континентальний клімат з яскравими сезонами. Зими прохолодні та сніжні, літа теплі з достатньою кількістю опадів. Середня температура повітря найтеплішого місяця (липень) – +18 - +19 °С,

найхолоднішого (січень) – $-4,5 - -5^{\circ}\text{C}$. Тривалість безморозного періоду – 150-165 днів.

Характерні вітри для Тернопільської області найчастіше північно-західні та південно-західні, найменше – північні та південні. Інтенсивна циклонна діяльність зумовлює значну кількість опадів. У межах регіону випадає достатня кількість опадів що становить 550-700 мм за рік. Основна більшість опадів (70-75 %) випадає в теплу пору року, найменше – взимку. [38].

Вегетаційний період рослин – 205-209 днів: із 1-ї декади квітня до кінця жовтня, період активної вегетації у середній піднятій частині області – 156-167 днів [38]. Враховуючи ці кліматичні особливості великі території землі створені для сільськогосподарських культур.

Тернопільщина займає західну частину Подільської височини. Територія Тернопільської області розташована між $24^{\circ} 44'$ і $26^{\circ} 26'$ східної довготи та $48^{\circ} 30'$ і $50^{\circ} 16'$ північної широти, протяжність із півночі на південь 195 км, зі заходу на схід – 129,5 км [39]. Східна межа області пролягає по р. Збруч, південна та південно-західна – по р. Дністер. Західну частину Подільської височини часто характеризують як плато, оскільки вона відрізняється рівною поверхнею та невеликою абсолютною висотою. Середня висота Тернопільської області становить 326 метрів.

Тернопільське плато, розташоване в центральній частині Тернопільщини і обмежене містами Зборів, Тернопіль, Гримайлів, Хоростків, Бучач та Зборів, є найбільш рівнинною областю. На цій території рельєф мало почленований, особливо на переходах між річками Стрипа та Серет, Серет і Гнила, Серет і Гнізна, де зміни відносних висот не перевищують 15-20 метрів. Навіть долини великих рік (Серет, Стрипа), врізані у глибину лише на 40-60 метрів. Долини річок та їхніх протоків мають широкі заболочені заплави, що робить їх зручними для будівництва ставків та інших водойм.

Сучасний ґрунтовий покрив Тернопільської області сформувався під впливом різних факторів, таких як ґрунтоутворні породи, рельєф, клімат, рослинний покрив і господарська діяльність людини. На лісах і лесоподібних суглинках виникли чорноземні та сірі лісові ґрунти. На твердих карбонатних породах спостерігаються

дерново-карбонатні ґрунти, а в долинах рік утворилися лучні, лучно-болотні й торфоболотні ґрунти.

Лісостепові опідзолені ґрунти, які об'єднують підтипи, такі як ясно-сірі лісові, сірі лісові, темно-сірі, чорноземи опідзолені, займають найбільшу площу в області, близько 72%. Ці ґрунти розповсюджені на рівних високих плато і схилах, піддані впливу лісової та степової рослинності.

Рівнинний рельєф та достатнє зволоження впливають на створення щільної річкової системи в Тернопільській області, де протікає понад 2400 річок та потоків. З них 120 річок мають протяжність понад 10 кілометрів. Більшість річок області входять до басейну річки Дністер. Дністер протікає середнім руслом на південному заході та південні області, служачи природним кордоном між Тернопільською, Івано-Франківською і Чернівецькою областями. В межах області його протяжність складає 215 кілометрів

На території Великогаївської громади протікає річка Гнізда, ліва притока Серету, басейн Дністра. Вона протікає з півночі на південь, зв'язуючи більшість населених пунктів водною артерією. Також в селі Козівка протікає річка Сороцко. Річки мають змішаний тип живлення. Весною вони наповнюються талими сніговими водами, влітку – дощовими, а протягом усього року – підземними водами. При цьому 70% водного стоку становлять атмосферні опади, а решта 30% – води з підземних джерел. Джерела: «Дичківське джерело» в с. Красівка, «Джерело Божої любові» с. Кип'ячка.

Проектні пропозиції: виділення курортно-рекреаційних, ландшафтних, історико-культурних територій; встановлення зон санітарної охорони для джерел водопостачання і мінеральних вод; встановлення прибережної захисної смуги вздовж річки Гнізна 25 м.; дотримання нормативів гранично допустимих рівнів екологічного навантаження на природне середовище та санітарних нормативів в місцях забудови;

Транспортна мережа

Громада завдяки своєму розташуванню поруч із Тернополем має швидкий доступ до важливих залізничних та дорожніх сполучень як міжнародного,

державного, так і обласного значення практично у всіх напрямках. Окрім того, поруч розташований аеропорт Тернополя, який поки не приймає регулярні пасажирські рейси.

На території громади є понад 128 км доріг місцевого значення, значна частина доріг були відремонтовані протягом останніх декількох років, їхній стан можна назвати задовільним. Проведення ремонтних робіт відбуваються на засадах співфінансування з обласною адміністрацією [24]. Розпочато роботи із влаштування вуличного освітлення і доріг у найбільш віддалених місцевостях. Також, через громаду пролягає головна дорога обласного значення довжиною 24 км по території громади. Через громаду пролягає невеликий відрізок дороги державного значення (1,7 км).

- Н-18 «Івано-Франківськ – Бучач – Тернопіль» частково збігається дорогами з Е85 і М-19;
- О201519 Тернопіль – Козівка – Хоростків 24 км;
- С201502 Товстолуг – Жовтневе 12,8 км;
- С201505 Мишковичі – Скоморохи 9,8 км;
- С201509 Грабовець – Скоморохи 8,4 км;
- С201517 Товстолуг – Кип'ячка 1,4 км;
- С201519 Теофілівка – (Грабовець – Скоморохи) 1.7 км;

Згідно з схемою просторового планування Тернопільської області Державне агентство автомобільних доріг України (рис. 4.1) розпочало розробку проектної документації для будівництва частини автошляху GO Highway на відрізку Східної об'їзної міста Тернополя. Ця нова дорога буде з'єднувати міжнародні траси М-12/Е-50 від Тернополя до Хмельницького та М-19/Е-85 від Тернополя до Дубно. Довжина Східної об'їзної дороги Тернополя становитиме 8,6 кілометра, і вона буде мати 4 смуги руху – дві в кожному напрямку. У майбутньому планується продовжити цей новий обхід Тернополя до траси М-09 на відрізку Тернопіль – Львів.

Будівництво цієї дороги дозволить вивести транзитний транспорт із Тернополя та забезпечити зручний обхід міста. Це істотно покращить екологічну ситуацію в даному районі та зменшить кількість ДТП у місті.

Новий шлях, разом із існуючим Північним обхідним шляхом Тернополя Р-41, забезпечить прохід для транзитних автомобілів, які рухатимуться по автошляху GO Highway зі сторони Вінниці та Одеси в напрямку Львова та польського кордону, а також для тих, хто використовує трасу М-19 для подорожей з Києва та інших міст Центральної і Східної України у напрямку зон відпочинку в Карпатах. Нова дорога буде проходити через села Великогаївської громади: с. Кип'ячка, частково Товстолуг та Дичків. Проектна пропозиція: відвести зону вздовж нової дороги під комерційну забудову.

На території громади розташовані три залізничні станції в с. Великі Гаї, с. Дичків, с. Прошова. Через станцію «Прошова» курсує приміський поїзд (електричка) Тернопіль – Чортків. Через станції «Гаї Великі» та «Дичків» курсує приміський поїзд сполученням Тернопіль-Підволочиськ, Тернопіль-Волочиськ.

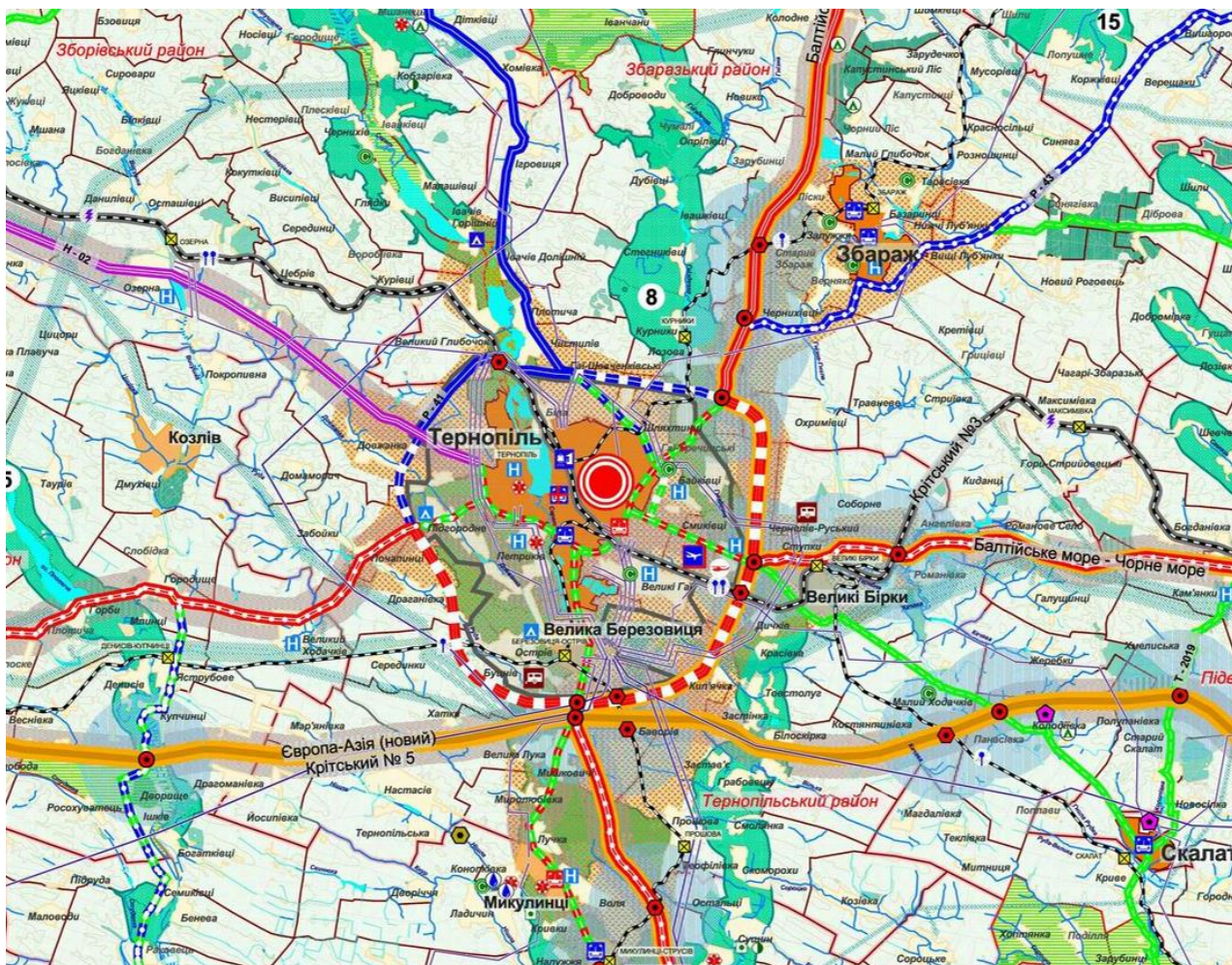

Рис. 4.1. Схема планування територій Тернопільської області [40].

Проектні обмеження у використанні земель

Проектні обмеження у використанні земель будуть встановлені в результаті реалізації проектних рішень комплексного плану щодо розміщення на території громади запропонованих режимоутворюючих об'єктів, які обумовлюватимуть появу цих обмежень (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 Проектні обмеження у використанні земель

Вид проектного обмеження	Режимоутворюючі об'єкти або їх групи	Особливості встановлення	Обґрунтування
Санітарно-захисна зона навколо об'єкта	Санітарно-захисна зона навколо кладовищ	300м від межі проектної території	ДержСанПІН [41] 2.2.2.028-99
	Санітарно-захисна зона навколо закритих кладовищ	100м від межі проектної території	ДержСанПІН 2.2.2.028-99
	санітарно-захисні зони від промислових підприємств III кл.шк.	50 м від межі проектної території	ДержСанПІН 173-96 [42]
	санітарно-захисні зони від промислових підприємств IV кл.шк.	100 м від межі проектної території	ДержСанПІН 173-96
	санітарно-захисні зони від промислових підприємств V кл.шк.	300 м від межі проектної території	ДержСанПІН 173-96
	санітарно-захисні зони від територій транспортно-складської забудови	300 м від межі проектної території	ДержСанПІН 173-96
	санітарно-захисні зони від територій інженерно-комунальної забудови	150 від межі проектної території (від очисних споруд поверхневих стічних вод за межами населених пунктів)	ДСП №173 від 19.06.1996 (Додаток № 12)
	300 м від межі проектної території (очисні споруди господарсько-побутової каналізації в межах неселеного пункту)	ДБН В.2.5-75:2013 (Таблиця 30)	
Санітарно-	санітарно-захисні зони	20 м від об'єкту (від	ДБН В.2.5-

захисна зона навколо об'єкта	від територій інженерно-комунальної забудови	каналізаційно-насосних станцій в межах населених пунктах)	75:2013 (Таблиця 30)
		5 м від водопроводу в межах населених пунктів	ДБН Б2.2-12:2019 (Додаток И.1)
територія в лініях регулювання забудови	території в лініях регулювання забудови від існуючих кладовищ	300 м від межі території (Закриття кладовища, дія 15-20 років)	
санітарна відстань (розрив) від об'єкта	санітарні відстані (розриви) від проектних доріг IV категорії	50 м від бровки земляного полотна	ДержСанПІН 173-96 (п. 5.25)
	санітарні відстані (розриви) від проектних доріг III категорії	100 м від бровки земляного полотна	ДержСанПІН 173-96 (п. 5.25)
території в червоних лініях		12 м від житлових вулиць місцевого значення з односторонньою забудовою	ДБН Б2.2-12:2019 (п. 10.7.6)
		15 м від житлових вулиць місцевого значення з двосторонньою забудовою	ДБН Б2.2-12:2019 (п. 10.7.6)
перший пояс зони санітарної охорони джерел та об'єктів централізованого питного водопостачання (суворого режиму)	перший пояс зони санітарної охорони станції водопідготовки та артезіанських свердловин	30 м від межі проектної території	ДСТУ-Н Б В.2.6-188:2013 [43] п.15.2.1.1 ДБН В.2.5-74:2013
прибережна захисна смуга вздовж річок,	прибережна захисна смуга вздовж річок Гнізна	На берегах уздовж урізу води(у межений період) 25 м,	Стаття 60 Земельного Кодексу України

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона атмосферного повітря

Село Товстолуг знаходиться на південному сході від м. Тернополя і відповідно при пануючих південно-західних вітрах, перенесення забруднених речовин повітряними потоками на територію сільської ради неможливе. Підприємств які можуть забруднювати атмосферне повітря на території сільської ради немає і не проектується. Основне забруднення атмосферного повітря буде відбуватися від автодороги обласного значення. Враховуючи близькість м. Тернополя, як основного місця прикладення праці та проведення відпочинку сільських мешканців, інтенсивність руху транспорту є великою. Для забезпечення зменшення (в межах села) шкідливих викидів в атмосферу пропонується:

- передбачити озеленення даного розриву в межах населеного пункту.

Підбір зелених насаджень для озеленення вулиць необхідно здійснювати з врахуванням рельєфу, напрямку вітру та ґрунтово-гідрологічних характеристик. Найкраще для озеленення підходять рослини-мезофіти та невибагливі до родючості, стійкі до умов навколишнього середовища. Серед порід які рекомендується до посадки:

- головні – дуб, береза, граб, вільха;
- супутні – ясен, тополя, клен, липа;
- вічнозелені – туя, самшит, сосна, ялина;
- чагарники – калина, горобина, ліщина, бузина.

Гарні шумозахисні та димопоглинаючі властивості має тополя біла, тополя бальзамічна, яку слід висаджувати подалі від житлових забудов, оскільки можуть викликати алергію в період цвітіння. Також для контролю атмосферного повітря можна встановити пункти забору повітря в найнижчій частині села – в районі моста через р. Гнізна.

Охорона водних ресурсів

Водні ресурси села представлені річкою Гнізна, що протікає через населений пункт. Площа водозбірного басейну 0,073226 км². Похил річки 1,8 м/км. Вздовж берегів здійснюються водоохоронні заходи.

Річка замерзає на початку грудня, скресає до середини березня. Воду використовують для господарських потреб, а також для ловлі риби. Враховуючи, що ухили в населеному пункті направлені до річки, забруднюючі речовини з полів та села попадають в річкові води.

Водоохоронна зона являє собою природоохоронну територію, де регулюється господарська діяльність з метою забезпечення сприятливого стану водних об'єктів. Головні завдання включають запобігання забрудненню, засміченню і вичерпанню водойм, контроль над знищенням рослин і тварин у воді, а також регулювання коливань стоку вздовж річок, морів, озер, водосховищ та інших водних об'єктів (згідно зі статтею 87 Водного кодексу України [44]).

Водоохоронна зона є природоохоронною територією господарської діяльності, що регулюється. На території водоохоронних зон забороняється:

- 1) використання стійких та сильнодіючих пестицидів;
- 2) влаштування кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
- 3) скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості (балки, пониззя, кар'єри тощо), а також у потічки.

У певних випадках у межах водоохоронної зони може бути дозволено здійснювати видобуток піску і гравію на сухій частині заплави та у праруслах річок поза межами земель водного фонду. При цьому необхідно отримати згоду від відповідних виконавчих органів влади. Зовнішні границі водоохоронних зон визначаються на основі спеціально розроблених проектів

Порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон, а також умови здійснення господарської діяльності в них встановлюється Кабінетом Міністрів України. Виконавчі комітети сільських, селищних та міських рад повинні повідомляти населення та всі зацікавлені організації про рішення, що стосуються

меж водоохоронних зон, прибережних захисних смуг та водоохоронного режиму, який діє на цих територіях.

Прибережна захисна смуга становить собою частину водоохоронної зони, визначеної законодавством, яка простягається вздовж річок, морів і навколо водойм. На цих територіях встановлено більш суворий режим порівняно з іншою частиною водоохоронної зони. Головна мета цих заходів – забезпечення захисту поверхневих водних об'єктів від забруднення та засмічення, а також збереження їх водності. Це стосується річок, морів, озер, водосховищ та інших водойм.

Прибережні захисні смуги встановлюються по берегах річок та навколо водойм уздовж урізу води (у меженний період) шириною:

- для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менше 3 гектарів – 25 метрів;
- для середніх річок, водосховищ на них та ставків площею більше 3 гектарів – 50 метрів;
- для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 метрів.

Якщо крутизна схилів перевищує три градуси, мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється.

Прибережні захисні смуги встановлюються на земельних ділянках всіх категорій, за винятком земель морського і внутрішнього водного транспорту. Землі, які утворюють прибережні захисні смуги, належать до державної та комунальної власності і можуть використовуватися лише для визначених цим Кодексом цілей. У межах існуючих населених пунктів прибережна захисна смуга визначається з урахуванням містобудівельної документації.

Прибережні захисні смуги в межах населених пунктів встановлюються згідно з комплексними планами просторового розвитку територій територіальних громад, генеральними планами населених пунктів, а в разі їх відсутності або якщо зазначеною містобудівною документацією межі таких смуг не встановлені, вони визначаються шириною 100 метрів від урізу води морів, морських заток і лиманів, а для інших водних об'єктів – згідно з частиною другою цієї статті. Межі прибережних захисних смуг, пляжних зон зазначаються в документації із

землеустрою, містобудівній документації та позначаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування на місцевості інформаційними знаками. Відомості про межі прибережних захисних смуг, пляжних зон вносяться до Державного земельного кадастру як відомості про обмеження у використанні земель.

У межах населених пунктів місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування виділяються та облаштовуються пляжні зони для безперешкодного та безоплатного користування.

Оздоровлення водного басейну пропонується здійснювати наступним чином:

- ліквідувати джерела забруднення ґрунтових вод від фекальних та побутових забруднювачів;
- встановити водоохоронну зону для річки, в межах якої створити прибережну захисну смугу з водоохоронних зелених насаджень .

Для покращення гідрологічного, санітарного та біологічного стану річки, необхідно врахувати наступне:

- річка Гнізна належить до малих річок з прибережною захисною смугою 25м.
- фізико-географічні умови зонування річки та її гідрологічний режим;
- при створенні прибережно-захисної смуги використовувати насадження (плодові кущі), що надалі сприятимуть розширенню сировинної бази для сільських жителів та фауни;
- відстань між рядами насаджень має бути не менше 2,5 м.

Для запобігання затоплень, особливо в весняно паводковий період, необхідно визначити площу затоплення прибережної території, та створити насипні вали, що перешкоджатимуть затопленню.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Плани просторового розвитку є провідником та інструментом гармонізації в дотриманні регіональної політики, згідно принципу регіональної політики ЄС економічної і соціальної згуртованості (Economic and Social Cohesion) [9]. Політика просторового планування території є визначною для взаємозв'язків громади з сусідніми громадами і вплив на розвиток цих громад. Тобто просторове планування принципово відрізняється тим, що показує напрямок розвитку кожного населеного пункту, виходячи з концепції розвитку всієї громади. Адже раніше містобудівна документації передбачала тільки забудову одного населеного пункту, без розгляду сусідніх населених пунктів.

Просторове планування має наметі підкреслити сильні сторони громади і згуртувати її в економічному і соціальному плані. Оскільки громади є утворені на засадах добровільного формування населених пунктів що виникли на підставі певних природничих факторів. Це визначає близькість розташування одних сіл з іншими. У випадку Великогаївської громади природним формотворчим фактором виступає річка Гнізна, що протікає через більшість населених пунктів. Також до формування планувальних осей відносять дорогу обласного значення О201519 Тернопіль-Козівка-Хоростків, протяжність на території громади становить 24 км. Дорога виступає потужним логістичною і транспортною артерією, яка з'єднує найвіддаленіше село Козівку і адміністративним центром громади Великі Гаї, а також з обласним центром – містом Тернопіль.

Згідно з схемою просторового планування Тернопільської області Державне агентство автомобільних доріг України розпочало розробку проектної документації для будівництва частини автошляху GO Highway на відрізку Східної об'їзної міста Тернопіль. Ця нова дорога буде з'єднувати міжнародні траси М-12/Е-50 від Тернополя до Хмельницького та М-19/Е-85 від Тернополя до Дубно. Нова дорога буде проходити через села Великогаївської громади: с. Кип'ячка, частково Товстолуг та Дичків. Зона вздовж нової дороги відведена під комерційну забудову.

До сильних сторін громади можна віднести її розміщення і транспортне сполучення, що може зробити ОТГ привабливою для інвесторів. Транспортне сполучення:

- дорога загального користування обласного значення О201519 Тернопіль – Козівка – Хоростків;
- З'єднання з містом обласного значення через кільцеву дорогу М19(Е85);
- Залізничні станції регіональної філії «Львівська залізниця» є у селах: Великі Гаї, Дичків, Прошова.
- Відстань до Аеропорту «Тернопіль» 2,3 км до села Великі Гаї;

Також громада має сильний освітній потенціал, має широку мережу закладів середньої освіти і навчально-виховних комплексів, а також високий рівень забезпеченості дитячими дошкільними закладами. Проте немає в достатній кількості спортивних гуртків і секцій, відсутня музична чи художня школа.

До проектних рішень щодо Великогаївської громади варто віднести влаштування централізованої господарсько-побутового водовідведення стоків з охопленням усієї території громади з передбаченням самопливними колекторами подавати на каналізаційні насосні станції (КНС), які в свою чергу будуть перекачувати стоки на центральні очисні споруди, запроектовані в кожному окремому населеному пункті та виведені на окраїну території населеного пункту.

Для зменшення негативного впливу автомобільних доріг на навколишнє середовище, рекомендується передбачити озеленення даного розриву в межах населеного пункту. Дотримання цих пропозицій при реконструкції існуючої житлової забудови, яка постійно проводиться, сприятиме поліпшенню структури вулично-дорожньої мережі та умови проживання на даних територіях. Розміри вулиць у межах червоних ліній прийнято з урахуванням можливості прокладання інженерних мереж, необхідних для комфортності проживання на даних територіях. Проектом передбачається централізоване газопостачання. Водопостачання та каналізування житлових будинків передбачено централізоване, з можливістю використання очисних споруд.

Основні рекомендації при розробці генерального плану села Товстолуг

Генеральним планом запропоновано компактну архітектурно-планувальну структуру, що дозволило органічно пов'язати житлову та виробничу зони села, природні ландшафти, забезпечити найбільш зручні зв'язки житлової забудови з громадськими центрами, місцями прикладання праці та відпочинку, раціонально вирішити систему транспортно-пішохідного руху.

Основним елементом формування вулично-дорожньої мережі с.Товстолуг в умовах існуючої забудови є різні типи вулиць. В селі Товстолуг транспортна структура орієнтована на дорогу обласного значення 0201519, що проходить через весь населений пункт. Проектом визначено систему вулиць і проїздів, які повинні зберегтись з урахуванням існуючих умов і нормативних вимог запроектовано відповідні профілі перерізів вулиць і червоні лінії. Планувальна система забезпечує: необхідні швидкості руху 30-40км/год, та безпеку руху пішоходів і транспортних засобів.

До заходів по підготовці та захисту територій від небезпечних геологічних та гідрологічних процесів, організацію відведення поверхневих вод включено: вертикальне планування території розрахункового періоду та відведення поверхневих та дощових вод.

Підприємств, які можуть забруднювати атмосферне повітря на території сільської ради, немає і не проектується. Основне забруднення атмосферного повітря буде відбуватися від автодороги обласного значення. Враховуючи близькість м.Тернополя, як основного місця прикладання праці та проведення відпочинку сільських мешканців, інтенсивність руху транспорту є великою. Для забезпечення зменшення (в межах села) шкідливих викидів в атмосферу пропонується передбачити озеленення даного розриву в межах населеного пункту.

Організацію повневерхніх стоків передбачено здійснити поєднанням закритої мережі дощової каналізації з відкритою системою (канави, лотки, кювети) разом з заходами по вертикальному плануванню.

Водні ресурси села представлені річкою Гнізна, що протікає через населений пункт. Вздовж берегів здійснюються водоохоронні заходи. Прибережні захисні

смуги в межах населених пунктів встановлюються згідно з комплексними планами просторового розвитку територій територіальних громад, генеральними планами населених пунктів, оскільки річка Гнізна належить до малих річок то прибережна захисна смуга 25 метрів. При створенні прибережно–захисної смуги використовувати насадження (плодові кущі), що в подальшому сприятимуть розширенню сировинної бази для сільських жителів та фауни.

Проектом передбачається перенесення кладовища. В перспективі охоронна зона зменшиться до 100 м. після рішення через 20 р.

Проектні пропозиції при прокладанні інженерних мереж в с. Товстолуг передбачити об'єднану систему централізованого господарсько-питного та протипожежного водопостачання.

При розробці генерального плану с. Товстолуг передбачено централізовану систему господарсько-побутового водовідведення стоків з охопленням усієї території села. Господарсько-побутові стоки у межах кожного басейну передбачено самопливними колекторами подавати на каналізаційні насосні станції (КНС), які в свою чергу будуть перекачувати стоки на центральні очисні споруди, запроектовані в с. Товстолуг та виведені на окраїну території населеного пункту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Територіально-просторове планування землекористування: навч. посібник. За заг. ред. професора А.М. Третяка. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 168 с.
2. Erblin Berisha, Giancarlo Cotella, Umberto Janin Rivolin & Alys Solly (2021) Spatial governance and planning systems in the public control of spatial development: a European typology, *European Planning Studies*, 29:1, 181-200, DOI: 10.1080/09654313.2020.1726295.
3. Nadin, Vincent & Fernandez Maldonado, Ana Maria. (2023). Spatial planning systems in Europe: multiple trajectories. *Planning Practice & Research*. 38. 625-638. 10.1080/02697459.2023.2258568.
4. Реформа децентралізації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>.
5. Постанови КМУ № 926 Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації.
6. Закон України Про регулювання містобудівної діяльності 3038-6 від 01.10.2023
7. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» Резолюція Генеральної Асамблеї ООН. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/90/2275/4907-1?inline=1>.
8. Гукалова І. В. Німецький досвід управління регіональним розвитком: аспекти просторової справедливості [Електронний ресурс] / І. В. Гукалова – Режим доступу до ресурсу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/302/8394/17524-1?inline=1>.
9. Gesetz zur Änderung raumordnungsrechtlicher Vorschriften [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:..

https://www.bgb1.de/xaver/bgb1/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGB1&start=%2F%2F%2A%5B%40attr_id=%27bgb117s1245.pdf%27%5D#_bgb1_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgb117s1245.pdf%27%5D_1702843334833.

10. Raumordnungsgesetz 2008. URL [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.gesetze-im-internet.de/rog_2008/ROG.pdf.

11. Концепції як інструмент просторового планування. Досвід німеччини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mtp.knuba.edu.ua/article/view/238476/237089>.

12. Ісаченко І. Операція «Хафенсіті». Найбільшому урбан-проєкту Європи 20 років [Електронний ресурс] / Ірина Ісаченко – Режим доступу до ресурсу: <https://pragmatika.media/operacija-hafensiti-najbilshomu-urban-proiektu-ievropi-20-rokiv/>.

13. Bartłomiej Kolipiński Planowanie przestrzenne w Polsce w minionym 25-leciu [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://mazowszestudiaregionalne.pl/images/pdf/15/msr_15_kolipinski.pdf.

14. Nowak, M., Śleszyński, P., Ostrowska, A. (2020). Orzeczenia sądów administracyjnych w systemie gospodarki przestrzennej – perspektywa funkcjonalna i realizacyjna. Studium przypadku województwa mazowieckiego, Samorząd Terytorialny, 7–8: 109–128.

15. Śleszyński, P., Kowalewski, A., Markowski, T. (2018). Studia nad chaosem przestrzennym, t. III, Synteza. Uwarunkowania, skutki i propozycje naprawy chaosu przestrzennego. Studia KPZK PAN, t. CLXXXII. Warszawa: Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN.

16. Kowalewski, A., Mordasewicz, J., Osiatyński, J., Regulski, J., Stępień, J., Śleszyński, P. (2013). Raport o ekonomicznych stratach i społecznych kosztach niekontrolowanej urbanizacji w Polsce. Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, IGiPZ PAN.

17. Мальчикова Д. (2014) Використання та планування території в Україні – цілі, проблеми, потреби. Słupskie Prace Geograficzne, 11: 77–88.

18. Гідич, Р. (2018). *Ochrona przyrody w polityce przestrzennej miast*. Студія КПЗК ПАН, т. СХС. Warszawa: Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN.
19. Altrock, U., Güntner, S., Huning, S., Peters, D. (2016). Spatial planning and urban development in the New EU Member States - Between Adjustment and Reinvention. In: *Spatial Planning and Urban Development in the New EU Member States*, U. Altrock, S. Güntner, S. Huning, D. Peters (Eds.). London: Routledge: 1-18. DOI: 10.4324/9781315242675.
20. Maciej J. Nowak West Pomeranian University of Technology, Polonia, Roman M. Lozynskyy Ivan Franko National University of Lviv, Ucraina, Viktoriya Pantyley Maria Curie-Skłodowska University, Polonia.
21. Які райони залишаться на Тернопільщині після адмінреформи (карта) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://terminovo.te.ua/news/30270/>.
22. Діагноз умов місцевого розвитку Великогаївська об'єднана територіальна громада Тернопільська область, Тернопільський район адміністративний центр ОТГ – село Великі Гаї Автори: Войцех Одзімек, Олександр Софій, Гжегож Дзіарські і Ігор Каспрук, 2018.
23. Gromada.info — Портал об'єднаних громад України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://gromada.info/google_vignette.
24. Стратегія розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади 2017-2022.
25. Оцінка статево-вікової структури населення тернопільської області Заблотовська Н. В. Щерба А. П.
26. Протокол бюджету Великогаївської громади сільської територіальної громади на 2022-2024 роки.
27. Стратегія сталого розвитку Великогаївської сільської об'єднаної територіальної громади на 2018-2025 роки.
28. Товстолуг | Великогаївська громада | Тернопільська область [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://irp.te.ua/tovstoluh-ternopilskyyj-rajon-ternopilska-oblast/>.

29. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій.
30. ДБН В.2.3-5:2018 «Вулиці та дороги населених пунктів».
31. ДСТУ 4100:2021 Безпека дорожнього руху. Знаки дорожні. Загальні технічні умови. Правила застосування. Поправка.
32. ДСТУ Б В.2.3-25:2009 Огородження дорожнє тросового типу. Загальні технічні умови.
33. ДСТУ 8751:2017 Безпека дорожнього руху Огородження дорожні і напрямні пристрої. Правила використання. Загальні технічні вимоги.
34. ДБН В.2.5-28:2018 Природне і штучне освітлення.
35. ДБН В.2.5-75:2013 Каналізація. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування. Зі Зміною № 1.
36. ДБН В.2.5-74:2013 Водопостачання зовнішні мережі та споруди Основні положення проектування.
37. ДСТУ 8943:2019 Труби сталеві електрозварні. Технічні умови.
38. Клімат Тернопільської області [Електронний ресурс] // Вікіпедії — вільної енциклопедії. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
39. Природа і населення | Тернопільська область [Електронний ресурс]–Режим доступу до ресурсу: <https://irp.te.ua/pryroda-i-naselelnya-ternopilshhyny/>.
40. «Комплексний план просторового розвитку громади» – новий вид містобудівної та землевпорядної документації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ternopilcity.gov.ua/dergavni-strukturi/asotsiatsiya-mist-ukraini-informue/34567.html>.
41. ДСанПіН 2.2.2.028-99 Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України.
42. ДСП 173-96 Державні санітарні правила планування та забудови населених пунктів. Зі змінами.
43. ДСТУ-Н Б В.2.6-188:2013 Настанова з проектування огорож майданчиків і ділянок підприємств, будинків і споруд (СН 441-72*, MOD).
44. Водний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 24, ст.189).